

Сборник съдебна практика

ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ГЕНЕРАЛНИЯ АДВОКАТ
G. HOGAN
представено на 15 юли 2021 година¹

Съединени дела C-33/20, C-155/20 и C-187/20

UK
срещу
Volkswagen Bank GmbH (C-33/20)
и
RT,
SV,
BC
срещу
Volkswagen Bank GmbH,
Skoda Bank — клон на Volkswagen Bank GmbH (C-155/20)
и
JL,
DT
срещу
BMW Bank GmbH,
Volkswagen Bank GmbH (C-187/20)

(Преюдициално запитване, отправено от Landgericht Ravensburg (Областен съд Равенсбург, Германия))

„Преюдициално запитване — Защита на потребителите — Потребителски кредит — Директива 2008/48/ЕО — Член 10, параграф 2 — Изисквания за предоставяне на информация в договора — Процент на лихвата за забава — Член 14 — Право на отказ“

I. Въведение

1. Настоящите преюдициални запитвания се отнасят основно до задълженията на кредитните институции да предоставят на потребителите определена информация относно условията по кредита и последиците в случай на непредоставяне на такава информация. Всички тези преюдициални запитвания имат много сходен фактически контекст, тъй като се отнасят до правилното тълкуване на член 10, параграф 2, букви а), г),

¹ Език на оригиналния текст: английски.

л), с), т) и у) и на член 14, параграф 1 от Директива 2008/48/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 април 2008 година относно договорите за потребителски кредити и за отмяна на Директива 87/102/ЕИО на Съвета (ОВ L 133, 2008 г., стр. 66).

2. Запитванията са отправени от Landgericht Ravensburg (Областен съд Равенсбург, Германия) в контекста на спорове между различни потребители и дружества за кредити за автомобили по повод на действителността на упражняването на правото на отказ от договора за кредит от страна на тези потребители. Макар всички искания да са получени доста след изтичането на 14-дневния срок от подписването на договора за кредит, предвиден в член 14, параграф 1, буква а) от Директива 2008/48, съответните потребители поддържат, че имат право да предприемат тази стъпка, тъй като тези договори не съдържат цялата информация, изисквана от член 10 от посочената директива. Така тези дела засягат деликатния, но съществен въпрос за изискваната от член 10 степен на точност на съдържащата се в договора информация, както и свързания с това въпрос как следва да реагират националните съдилища, когато потребителите се опитат да се възползват от евентуалната неадекватност на информацията². Преди разглеждането на тези въпроси обаче е необходимо първо да се посочат релевантните правни разпоредби.

II. Правна уредба

A. Право на Съюза

3. Съображения 4—9, 18, 19, 30, 31 и 35 от Директива 2008/48 гласят:

„(4) Фактическото и юридическото положение, които произтичат от [...] национални[те] различия [между законите на отделните държави членки в областта на потребителските кредити], понякога водят до нарушаване на конкуренцията между кредиторите в Общността и създават пречки пред функционирането на вътрешния пазар в случаите, когато държавите членки са приели различни задължителни разпоредби, по-строги от предвидените в Директива 87/102/ЕИО [на Съвета от 22 декември 1986 година за сближаване на законовите, подзаконовите и административните разпоредби на държавите членки относно потребителския кредит; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 1, стр. 252]. Това ограничава възможността на потребителите да се възползват пряко от постепенно нарастващите възможности за презгранично кредитиране. Това нарушаване и тези ограничения могат от своя страна да окажат въздействие върху търсенето на стоки и услуги.

(5) През последните години видовете кредити, които се предлагат на потребителите и се ползват от тях, се развиха значително. Появиха се нови кредитни инструменти и тяхната употреба продължава да се развива. Ето защо е необходимо да бъдат изменени съществуващите разпоредби и, ако е необходимо, да бъде разширен техният обхват.

² Тези случаи също така косвено подчертават понякога различаващите се подходи в правото на ЕС за защита на потребителите по отношение на обхвата на някои задължения за предоставяне на информация или на правото на отказ в зависимост от естеството на съответната дейност, и следователно евентуалната необходимост от цялостно преразглеждане на съществуващите норми, за да се постигне по-голяма съгласуваност между различните разпоредби.

- (6) В съответствие с Договора вътрешният пазар обхваща пространство без вътрешни граници, в което свободното движение на стоки и услуги и свободата на установяване са осигурени. Развитието на по-прозрачен и ефективен кредитен пазар в това пространство без вътрешни граници е жизненоважно за насърчаване развитието на презграничните дейности.
- (7) За да се улесни изграждането на добре функциониращ вътрешен пазар на потребителски кредити, е необходимо да се предвиди хармонизирана рамка на Общността в редица ключови области. Предвид постоянно развиващия се пазар на потребителски кредити и нарастващата мобилност на европейските граждани, едно далновидно законодателство на Общността, което може да се адаптира към бъдещи форми на кредитиране и което дава на държавите членки необходимата степен на гъвкавост при прилагането им, следва да спомогне за установяването на съвкупност от съвременни правни норми относно потребителския кредит.
- (8) Важно е пазарът да предлага достатъчна степен на защита на потребителите, за да се гарантира доверието на потребителите. По този начин следва да бъде възможно свободното движение на предложения за предоставяне на кредити да се осъществява при оптимални условия както за тези, които предлагат, така и за онези, които търсят кредити, при надлежно отчитане на конкретните условия в отделните държави членки.
- (9) Пълната хармонизация е необходима, за да се осигури на всички потребители в Общността високо и равностойно ниво на защита на техните интереси и за да се създаде реален вътрешен пазар. Ето защо на държавите членки не следва да се позволява да запазят или въвеждат национални разпоредби, различни от предвидените в настоящата директива. Това ограничение обаче следва да се прилага само тогава, когато са налице разпоредби, хармонизирани чрез настоящата директива. Когато не съществуват такива хармонизирани разпоредби, държавите членки следва да са свободни да запазят или въвеждат национално законодателство. Съответно държавите членки могат например да запазят или въведат национални разпоредби относно солидарната отговорност на продавача или доставчика на услуги и кредитора. Друг пример за тази възможност, с която разполагат държавите членки, може да бъде запазването или въвеждането на национални разпоредби относно развалянето на договора за продажба на стоки или доставка на услуги, ако потребителят упражни правото си на отказ от договора за кредит. В това отношение, в случай на договори за кредит с неопределен срок, държавите членки следва да могат да определят необходимия минимален срок, който следва да изтече между момента, когато кредиторът поиска погасяване, и този, в който кредитът следва да бъде погасен.

[...]

- (18) [...] Настоящата директива обаче следва да съдържа конкретни разпоредби относно рекламата на договори за кредит, както и относно някои елементи от стандартната информация, която следва да бъде предоставяна на потребителите, за да могат те, по-специално, да сравняват различните предложения. Такава информация следва да се предоставя по ясен, кратък и забележим начин чрез представителен пример. [...]

(19) За да се даде възможност на потребителите да взимат своите решения при пълно знание за фактите, те следва да получават адекватна информация относно условията и стойността на кредита и относно техните задължения, преди да бъде сключен договорът за кредит, която те могат да вземат със себе си и да обмислят. С оглед осигуряване на възможно най-пълна прозрачност и сравнимост на предложенията за сключване на договор, тази информация следва да включва по-специално годишния процент на разходите [ГПР], приложим за кредита и определян по еднакъв начин навсякъде в Общността. [...]

[...]

(30) Настоящата директива не урежда свързани с договорното право въпроси относно действителността на договорите за кредит. Ето защо в тази област държавите членки могат [да] запазят или въведат национални разпоредби, които са в съответствие с правото на Общността. [...]

(31) За да се даде възможност на потребителя да познава своите права и задължения по договор за кредит, този договор следва да съдържа цялата необходима информация по ясен и кратък начин.

[...]

(35) В случаите, когато потребителят се отказва от договор за кредит, във връзка с който е получил стоки, по-конкретно чрез покупка на вноски или чрез договор за наем или лизинг, който предвижда задължение за покупка, настоящата директива следва да не засяга начините, по които държавите членки уреждат въпросите за връщане на стоките или други свързани въпроси“.

4. Член 3 от Директивата, озаглавен „Определения“, предвижда:

„За целите на настоящата директива се прилагат следните определения:

[...]

н) „свързан договор за кредит“ означава договор за кредит, при който:

- i) въпросният договор за кредит се използва изключително за финансиране на договор за доставка на конкретни стоки или предоставяне на конкретна услуга, и
- ii) от обективна гледна точка двата договора представляват едно цяло; смята се, че това е така, когато доставчикът на стоката или услугата финансира сам предоставянето на потребителския кредит или, в случай че кредитът се финансира от трета страна, когато кредиторът използва услугите на доставчика на стоката или услугата за сключването или за подготовката на договора за кредит, или когато в договора за кредит са изрично посочени доставка на конкретни стоки или предоставянето на конкретни услуги“.

5. Член 5 от Директива 2008/48, озаглавен „Предоговорна информация“, гласи:

„1. Достатъчно време преди потребителят да бъде обвързан с договор или предложение за кредит, кредиторът и, ако е приложимо, кредитният посредник въз основа на предложените от кредитора условия по кредита, както и, ако е приложимо, на изразените предпочитания и предоставената от потребителя информация предоставя на потребителя информацията, необходима за сравняване на различните предложения за сключване на договор и вземането на информирано решение за сключване на договор за кредит. Тази информация, на хартиен или друг траен носител, се предоставя посредством „Стандартна европейска информация относно потребителски кредит“ в приложение II. Смята се, че кредиторът е изпълнил изискванията относно информацията по настоящия параграф и по член 3, параграфи 1 и 2 от Директива 2002/65/ЕО [на Европейския парламент и на Съвета от 23 септември 2002 година относно дистанционна търговия на потребителски финансови услуги и за изменение на Директива 90/619/ЕИО на Съвета и на Директиви 97/7/ЕО и 98/27/ЕО (ОВ L 271, 2002 г., стр. 16; Специално издание на български език, 2007 г., глава 6, том 4, стр. 183)], ако е предоставил „Стандартна европейска информация за потребителски кредит“.

2. Тази информация посочва:

[...]

а) лихвения процент за забавени плащания, механизмите за [адаптирането му] и, когато е приложимо, разходите, дължими за просрочие;

[...]“.

6. Член 10 от същата директива, озаглавен „Информация, която следва да се съдържа в договорите за кредит“, гласи:

„1. Договорите за кредит се изготвят на хартиен или друг траен носител.

Всяка от страните по договора получава екземпляр от договора за кредит. Настоящият член не засяга националните правила, отнасящи се до действителността на сключването на договорите за кредит, които са в съответствие с правото на Общността.

2. Договорът за кредит посочва по ясен и кратък начин:

[...]

а) лихвения процент за просрочени плащания, приложим към момента на сключването на договора за кредит, механизмите за регулирането му и, когато е приложимо, всякакви плащания, които се дължат за просрочие;

[...]

у) налице ли е механизъм за извънсъдебни процедури за уреждане на спорове и обезщетение на потребителя, страна по договора за кредит, и ако е така, начина за достъп до този механизъм;

[...]“.

7. Член 14 от Директива 2008/48, озаглавен „Право на отказ“, предвижда:

„1. Потребителят разполага със срок от четиринадесет календарни дни, в който да се откаже от договора за кредит, без да посочва основания за това.

Срокът за отказ започва:

а) от деня на сключването на договора за кредит, или б) от деня, в който потребителят получава условията на договора и информацията в съответствие с член 10, ако този ден е след датата, посочена в буква а) от настоящата алинея.

[...]

3. Ако потребителят упражни правото си на отказ:

[...]

б) той връща на кредитора главницата и заплаща лихвата, натрупана върху нея от датата на усвояване на кредита до датата на връщане на главницата, без ненужно забавяне и не по-късно от 30 календарни дни след като е изпратил уведомлението за отказ до кредитора. Лихвата се изчислява на базата на договорения лихвен процент. Кредиторът няма право на никакво друго обезщетение от потребителя в случай на отказ освен обезщетение за невъзстановимите разходи, платени от кредитора на администрацията“.

8. Член 15 от Директивата, озаглавен „Свързани договори за кредит“, предвижда в параграф 1:

„Когато потребителят е упражнил право на отказ въз основа на правото на Общността по отношение на договор за доставката на стоки или услуги, той повече не е обвързан от свързан договор за кредит“.

9. Член 22 от Директива 2008/48, озаглавен „Хармонизация и императивен характер на настоящата директива“, предвижда в параграф 1:

„Доколкото настоящата директива съдържа хармонизирани разпоредби, държавите членки могат да не запазят или въведат разпоредби, различни от предвидените в настоящата директива“.

Б. Германско право

10. Член 247, параграфи 3—7 от Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche (Въвеждащ закон към Гражданския кодекс) от 21 септември 1994 г. (BGBl. 1994 I, стр. 2494, и поправка в BGBl. 1997 I, стр. 1061), в редакцията му, приложима към момента на настъпване на фактите по спора в главното производство (наричан по-нататък „EGBGB“), озаглавен „Изисквания за предоставяне на информация във връзка с договорите за потребителски кредити, платената финансова помощ и договорите за продажба“, предвижда:

„§3 Съдържание на преддоговорната информация

1) Информацията, предоставяна преди сключването на договора, включва:

[...]

2. Вида на кредита

[...]

9. Условието за предоставяне на средствата

[...]

11. процентът на лихвата за забава и начинът, по който той може да бъде адаптиран, както и, когато е приложимо, разноските за неизпълнение.

[...]

§6 Съдържание на договора

1) Следната информация се включва в договора за потребителски кредит по ясен и разбираем начин:

1. информацията по параграф 3, първа алинея, точки 1—14 и четвърта алинея,

[...]

5. процедурата за прекратяване на договора

[...]

§7 Друга информация в договора

1) Следната информация се включва в договора за потребителски кредит по ясен и разбираем начин, доколкото е релевантна за договора:

[...]

3. методът за изчисляване на обезщетението при предсрочно погасяване, при условие че кредиторът възнамерява да предяви правото си на такова обезщетение, ако кредитополучателят погаси кредита предсрочно,

4. достъпът на кредитополучателя до извънсъдебни процедури за уреждане на спорове и обезщетение и, ако е приложимо, условията за такъв достъп.

[...]“.

12. Член 247 от Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) (Граждански кодекс) в редакцията му, приложима към момента на настъпване на фактите по спора в главното производство (наричан по-нататък „BGB“), озаглавен „Основен лихвен процент“, предвижда:

„1) Основният лихвен процент е 3,62 %. Той се актуализира на 1 януари и 1 юли всяка година с процента, с който референтната стойност се е увеличила или намалила след последната актуализация. Референтната стойност съответства на лихвения процент, определен от Европейската централна банка [(ЕЦБ)] за последната основна операция по рефинансиране, извършена преди първия календарен ден на съответното полугодие.

2) Deutsche Bundesbank [Германската централна банка] публикува основния лихвен процент в Bundesanzeiger [Германския официален вестник] непосредствено след датите, посочени във второто изречение от първия параграф“.

13. Член 288 от BGB, озаглавен „Лихва за забава и други обезщетения“, предвижда в параграф 1:

Върху всеки паричен дълг се начисляват лихви през периода на забавяне. Процентът на лихвата за забава е пет процентни пункта годишно към основния лихвен процент“.

14. Член 355 от BGB, озаглавен „Право на отказ от потребителски договори“, гласи:

„1) Когато законът дава на потребителя право на отказ в съответствие с настоящата разпоредба, потребителят и търговецът престават да са обвързани от волеизявленията си за сключване на договора, ако потребителят е упражнил правото си на отказ от волеизявлението си в този смисъл в посочения срок. [...]

2) Срокът за отказ е 14 дни. Освен ако не е предвидено друго, той започва да тече от момента на сключване на договора“.

15. Член 356b от BGB, озаглавен „Право на отказ от договор за потребителски кредит“, предвижда в параграф 2:

„Ако документът, предоставен на кредитополучателя съгласно параграф 1, не съдържа задължителната информация, предвидена в член 492, параграф 2, срокът не започва да тече, докато този пропуск не бъде отстранен в съответствие с член 492, параграф 6 [...]“.

16. Член 357 от BGB, озаглавен „Правни последици при отказ от договори, сключени извън търговския обект и от разстояние, с изключение на договорите за финансови услуги“, предвижда в параграф 1:

„Получените престации трябва да се върнат в 14 дневен срок“.

17. Съгласно член 357а, параграф 1 от BGB, озаглавен „Правни последици при отказ от договори за финансови услуги“:

„Получените престации трябва да се върнат в 30 дневен срок“.

18. Член 358 от BGB, озаглавен „Договор, свързан с договора, по който е упражнено право на отказ“, гласи:

„[...]

2) Ако потребителят валидно е упражнил правото си на отказ от волеизявлението си за сключване на договор за потребителски кредит въз основа на член 495, параграф 1 или на член 514, параграф 2, първо изречение, той също така вече не е обвързан от волеизявлението си за сключване на договор за доставка на стоки или за предоставяне на друга услуга, свързана с този договор за потребителски кредит.

3) Договор за доставка на стоки или други услуги и договор за кредит по параграфи 1 и 2 се комбинират, ако кредитът служи за цялостно или частично финансиране на другия договор и ако и двата съставляват стопанска единица. Такова единство трябва да се приеме по-специално когато самият търговец финансира насрещната престация на потребителя или в случай на финансиране от трета страна, когато кредиторът включва търговеца в подготовката или сключването на договора за кредит.

4) Член 355, параграф 3 и, в зависимост от вида на свързания договор, членове 357—357b се прилагат *mutatis mutandis* към развалянето на свързания договор независимо от начина на предлагане на пазара [...] В отношенията си с потребителя кредиторът поема правата и задълженията на търговеца, произтичащи от свързания договор, по отношение на правните последици от отказа, ако към момента на влизане в сила на отказа размерът на кредита вече е бил изплатен на търговеца“.

19. Член 491a от BGB, озаглавен „Задължения за предоставяне на преддоговорна информация във връзка с договори за потребителски кредит“, предвижда в параграф 1:

„В хипотезата на договор за потребителски кредит кредиторът трябва предостави на кредитополучателя информацията, посочена в член 247 [от EGBGB], в предвидената в него форма“.

20. Член 492 от BGB, озаглавен „Писмена форма, съдържание на договора“, гласи:

„1) Договорите за потребителски кредит са в писмена форма, освен ако не е предвидена по-строга форма. [...]

2) Договорът трябва да съдържа информацията, предвидена в член 247, параграфи 6—13 [от EGBGB] за договорите за потребителски кредит.

[...]

5) Информацията, която кредиторът трябва да предостави на кредитополучателя след сключване на договора, трябва да е на траен носител“.

21. Член 495, от BGB, озаглавен „Право на отказ; срок за отказ“, гласи следното в параграф 1:

„В хипотезата на договор за потребителски кредит кредитополучателят има право на отказ в съответствие с член 355 [от BGB]“.

III. Факти по главното производство и преюдициалното запитване

A. Дело C-33/20

22. През декември 2015 г. УК, потребител, придобива моторно превозно средство. За да финансира това придобиване, този потребител прави авансово плащане и сключва договор за потребителски кредит със застраховка на остатъка по кредита. Договорът за потребителски кредит съдържа следния текст:

„Ако договорът бъде прекратен едностранно, ще Ви бъде начислена законната лихва за забавени плащания. Годишният размер на лихвата за забавени плащания е пет процентни пункта над съответния основен лихвен процент“.

23. В този договор за кредит обаче не се посочва в цифрово изражение приложимият процент на лихвата за забава, нито референтният лихвен процент, използван за определяне на процента на лихвата за забава, приложим към момента на подписване на договора, а именно посоченият в член 247 от BGB лихвен процент. Според запитващата юрисдикция формулировката в договора за кредит не изпълнява задължението на доставчиците на договори за потребителски кредит да посочат механизма за адаптиране на процента на лихвата за забава.

24. Запитващата юрисдикция обаче посочва, че преди сключването на този договор УК е получил документ, озаглавен „Стандартна европейска информация относно потребителски кредит“, изготвен по установения в приложение II към Директива 2008/48 образец, в който се посочва, че основният лихвен процент се определя от Deutsche Bundesbank и се фиксира съответно на 1 януари и 1 юли всяка година. Според запитващата юрисдикция обаче тази информация не може да се счита за част от договора поради неспазването от страна на съответната кредитна институция на предвиденото в член 492, параграф 1 от BGB формално правило, без допълнително да се уточнява обхватът на въпросното формално правило.

25. УК е извършвал редовни месечни плащания. Въпреки това много след изтичането на 14-дневния срок от сключването на договора за кредит, но преди кредитът да бъде изцяло погасен, УК упражнява правото си на отказ от въпросния договор. Той твърди, че такава късно упражняване на правото на отказ все пак е действително, тъй като Volkswagen Bank не му е предоставило цялата информация, изисквана от германското законодателство за транспониране на Директива 2008/48. Volkswagen Bank не приема отказа.

26. В отговор УК подава жалба с искане в замяна на връщането на закупеното превозно средство да се приеме, че в качеството си на купувач той не е длъжен да плаща оставащите месечни вноски. УК също така иска възстановяване на всички месечни вноски, включително лихвите, и на авансовото плащане, направено в полза на продавача.

27. Запитващата юрисдикция има съмнения относно съответствието на съдържащата се в договора информация с изискванията на член 492 от BGB във връзка с член 247 от EGBGB, тълкуван в светлината на Директива 2008/48. При тези обстоятелства Landgericht Ravensburg (Областен съд Равенсбург) решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

- „1. Следва ли член 10, параграф 2, буква л) от Директива [2008/48] да се тълкува в смисъл, че в договора за кредит:
 - а) приложимият лихвен процент за забавени плащания трябва да бъде посочен като абсолютно число при сключването на договора за кредит и като абсолютно число следва да се посочи поне приложимият референтен лихвен процент (в разглеждания случай основният лихвен процент съгласно член 247 от [BGB], от който чрез добавка (в разглеждания случай пет процентни пункта съгласно член 288, параграф 1, второ изречение от BGB) се изчислява приложимият лихвен процент за забавени плащания?
 - б) механизмът за адаптиране на лихвения процент за забавени плащания трябва да бъде разяснен конкретно, като следва да бъдат посочени поне националните разпоредби, от които може да бъде изведен начинът за адаптиране на лихвения процент за забавени плащания (членове 247, 288, параграф 1, второ изречение от BGB)?
2. Следва ли член 10, параграф 2, буква с) от Директива [2008/48] да се тълкува в смисъл, че в договора за кредит трябва да се посочи разбираем за потребителя конкретен метод за изчисляване на дължимото обезщетение при предсрочно погасяване, така че потребителят да е в състояние поне приблизително да пресметне дължимото обезщетение при предсрочно прекратяване?
3. Следва ли член 10, параграф 2, буква т) от Директива [2008/48] да се тълкува в смисъл, че в договора за кредит:
 - а) трябва да бъде посочено също правото на страните да прекратят едностранно договора за кредит в съответствие с националното законодателство, по-специално правото на кредитополучателя да прекрати едностранно договора поради наличие на сериозно основание в съответствие с член 314 от BGB, когато е сключен договор за кредит за определен срок?
 - б) винаги когато се предвижда право на страните да прекратят едностранно договора за кредит, трябва да се посочват предвидените за упражняване на правото на едностранно прекратяване краен срок и формата, в която следва да бъде направено волеизявлението за прекратяване?“

Б. Дело C-155/20

28. На 24 юли 2014 г., 3 януари 2015 г. и 23 май 2015 г. трима различни потребители, BC, RT и SV, сключват целеви договори за кредит с Volkswagen Bank и Skoda Bank, клон на Volkswagen Bank, за закупуване на превозни средства за лично ползване от дистрибутори на автомобили. Фактите са сходни с тези по дело C-33/20, с изключение на това, че SV и BC са упражнили правото си на отказ след пълното погасяване на кредита. В случая на SV тя вече е продала превозното средство на търговеца, от който първоначално го е купила, преди да

упражни правото си на отказ. В този контекст SV твърди, че в резултат на упражняването на правото си на отказ тя има право да получи разликата между покупната цена, включително лихвите, и препродажбената цена.

29. Що се отнася до спорните договори, запитващата юрисдикция посочва, че според нея предоставените на RT, SV и BC документи, озаглавени „Стандартна европейска информация относно потребителски кредит“, не могат да се считат за част от договора за кредит съгласно германското право, тъй като тези документи не отговарят на формалните изисквания по член 492, параграф 1 от BGB по отношение на номерирането на страниците.

30. Запитващата юрисдикция посочва също, че що се отнася до условията, при които кредиторът може да прекрати въпросния договор поради наличие на сериозно основание, в тези договори не се уточнява формата, в която трябва да се осъществи такова прекратяване, нито срокът, в който кредиторът трябва да прекрати договора, и не се посочва правото на кредитополучателя да прекрати договора съгласно член 314 от BGB.

31. При тези обстоятелства Landgericht Ravensburg (Областен съд Равенсбург, Германия) решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

„1. Следва ли член 10, параграф 2, буква л) от Директива [2008/48] да се тълкува в смисъл, че в договора за кредит:

а) приложимият лихвен процент за забавени плащания трябва да бъде посочен като абсолютно число при сключването на договора за кредит и като абсолютно число следва да се посочи поне приложимият референтен лихвен процент (в разглеждания случай основният лихвен процент съгласно член 247 от [BGB], от който чрез добавка (в разглеждания случай пет процентни пункта съгласно член 288, параграф 1, второ изречение от BGB) се изчислява приложимият лихвен процент за забавени плащания?

б) механизмът за адаптиране на лихвения процент за забавени плащания трябва да бъде разяснен конкретно, като следва да бъдат посочени поне националните разпоредби, от които може да бъде изведен начинът за адаптиране на лихвения процент за забавени плащания (член 247, член 288, параграф 1, второ изречение от BGB)?

2. Следва ли член 10, параграф 2, буква с) от Директива [2008/48] да се тълкува в смисъл, че в договора за кредит трябва да се посочи разбираем за потребителя конкретен метод за изчисляване на дължимото обезщетение при предсрочно погасяване, така че потребителят да е в състояние поне приблизително да пресметне дължимото обезщетение при предсрочно прекратяване?

3. Следва ли член 10, параграф 2, буква т) от Директива [2008/48] да се тълкува в смисъл, че

а) в договора за кредит трябва да бъде посочено също правото на страните да прекратят едностранно договора за кредит в съответствие с националното законодателство, по-специално правото на кредитополучателя да прекрати едностранно договора поради наличие на сериозно основание в съответствие с член 314 от BGB, когато е сключен договор за кредит за определен срок?

- б) (при отрицателен отговор на въпрос 3 а) допуска национална правна уредба, съгласно която посочването на специално право на едностранно прекратяване на договора съгласно националното законодателство е задължителна информация по смисъла на член 10, параграф 2, буква т) от Директива [2008/48]?
- в) в договора за кредит винаги когато се предвижда право на страните да прекратят едностранно договора за кредит, трябва да се посочват предвидените за упражняване на правото на едностранно прекратяване краен срок и форма, в която следва да бъде направено волеизявлението за прекратяване?
4. В случай на договор за потребителски кредит изключена ли е възможността кредиторът да направи възражение за погасяване срещу упражняването на правото на отказ на потребителя съгласно член 14, параграф 1, първо изречение от Директива [2008/48],
- а) ако част от предвидената в член 10, параграф 2 от Директива [2008/48] задължителна информация нито е надлежно посочена в договора за кредит, нито впоследствие е надлежно предоставена, и следователно срокът за отказ съгласно член 14, параграф 1 от Директива [2008/48] не е започнал да тече?
- б) (при отрицателен отговор на въпрос 4 а), ако погасяването се основава в значителна степен на времето, което е изминало от сключването на договора, и/или на пълното изпълнение на договора от двете страни, и/или на обстоятелството дали кредиторът разполага с възстановената сума по кредита, или на връщането на обезпеченията по кредита, и/или (в случай на договор за покупко-продажба, свързан с договора за кредит) на ползването или продажбата на финансираната стока от потребителя, но в релевантния период и при настъпването на релевантните обстоятелства потребителят не е знаел за продължаващото наличие на правото му на отказ, като не носи отговорност за това незнание и кредиторът също не е могъл да приеме, че потребителят разполага със съответната информация?
5. В случай на договор за потребителски кредит изключена ли е възможността кредиторът да направи възражение за злоупотреба с право срещу упражняването на правото на отказ на потребителя съгласно член 14, параграф 1, първо изречение от Директива [2008/48],
- а) ако част от предвидената в член 10, параграф 2 от Директива [2008/48] задължителна информация нито е надлежно посочена в договора за кредит, нито впоследствие е надлежно предоставена, и следователно срокът за отказ съгласно член 14, параграф 1 от Директива [2008/48] не е започнал да тече?
- б) (при отрицателен отговор на въпрос 5 а) ако злоупотребата с право се основава в значителна степен на времето, което е изминало от сключването на договора, и/или на пълното изпълнение на договора от двете страни, и/или на обстоятелството дали кредиторът разполага с възстановената сума по кредита, или на връщането на обезпеченията по кредита, и/или (в случай на договор за покупко-продажба, свързан с договора за кредит) на ползването или продажбата на финансираната стока от потребителя, но в релевантния период и при настъпването на релевантните обстоятелства потребителят не е знаел за продължаващото наличие на правото му на отказ, като не носи отговорност за това незнание и кредиторът също не е могъл да приеме, че потребителят разполага със съответната информация?“.

В. Дело C-187/20

32. На 4 май 2017 г. и 23 март 2019 г. двама различни потребители, JL и DT, сключват договори за кредит съответно с BMW Bank и Audi Bank (клон на Volkswagen Bank) за закупуване на превозно средство за лична употреба. Както в случая с UK по дело C-33/20 и RT по дело C-155/20, тези потребители упражняват правото си на отказ от кредита много след като са изминали 14 дни от сключването му, но преди той да е напълно погасен. Отново, за да обосноват закъснелото си искане, тези потребители изтъкват, че срокът за отказ не е започнал да тече поради недостатъчната информация, предоставена в съответните договори.

33. Що се отнася до разглежданите договори по тези две дела, запитващата юрисдикция подчертава следните елементи.

34. Първо, в тези договори не се уточнява точното естество на кредита. И в двата случая обаче в стандартната европейска информация относно потребителски кредит³, която съгласно разпоредбите на германското право е неразделна част от договора, се посочва, че тя се отнася до кредит с изплащане на равни месечни погасителни вноски и с фиксиран лихвен процент⁴.

35. Второ, и в двата договора се посочва, че сумата по кредита се изплаща на продавача при доставката на превозното средство. В нито един от договорите обаче не се уточнява, че след изплащането на средствата задължението за заплащане на продажната цена на продавача до размера на тази сума отпада и че купувачът може да поиска продавачът да достави превозното средство след пълно заплащане на продажната цена.

36. Трето, по отношение на информацията за процентите на лихвата за забава в договора, сключен от JL, се посочва: „В случай че кредитополучателят [...] забави плащане по кредита, се начислява лихва за забавени плащания в размер на пет процентни пункта над основния лихвен процент, изчислена на годишна база. Основният лихвен процент се определя на 1 януари и 1 юли всяка година и се публикува от Deutsche Bundesbank в Bundesanzeiger (Официален вестник)“. По отношение на DT договорът за кредит съдържа следната информация относно размера на лихвения процент за забавени плащания: „Ако договорът бъде прекратен едностранно, ще Ви бъде начислена законната лихва за забавени плащания. Годишният размер на лихвата за забавени плащания е пет процентни пункта над съответния основен лихвен процент“. В допълнение предоставената на този потребител „Стандартна европейска информация относно потребителски кредит“ гласи следното: „Годишният лихвен процент за забавени плащания е в размер на пет процентни пункта над съответния основен лихвен процент. Основният лихвен процент се определя от Deutsche Bundesbank на 1 януари и 1 юли всяка година“.

37. Според запитващата юрисдикция обаче и в двата случая в предоставените документи не се обяснява, че основният лихвен процент, публикуван от Deutsche Bundesbank, съответства на лихвения процент за последната операция по рефинансиране, извършена от ЕЦБ, нито се препраща към член 247, параграф 1 от VGB, в който се посочва тази информация.

³ Що се отнася до тези документи, запитващата юрисдикция, изглежда, счита, че те не са засегнати от проблема с номерацията, установен в дела C-33/20 и C-155/20, и че следователно от гледна точка на германското право те могат да се разглеждат като част от договора.

⁴ В договора на DT се уточнява също че кредитът трябва да бъде погасен под формата на равни месечни погасителни вноски и по-голяма окончателна вноски.

38. Четвърто, запитващата юрисдикция отбелязва, че предоставените на потребителите документи определят основните параметри, които ще бъдат взети предвид при определяне на дължимото обезщетение при предсрочно погасяване на договора, но не и точната формула за изчисляването на това обезщетение.

39. Пето, запитващата юрисдикция отбелязва, че макар в спорните договори да се посочва наличието на право на кредитополучателя да прекрати едностранно договора поради наличие на сериозно основание, те не съдържат нито препратка към член 314 от BGB, нито посочват формата и срока за предявяване на искането на такова прекратяване.

40. Шесто, запитващата юрисдикция отбелязва, че в разглежданите договори се посочва възможността въпросите да бъдат отнесени до Ombudsmann der privaten Banken (Омбудсман на частните банки, Германия) с цел разрешаване на споровете с банката и че *Verfahrensordnung für die Schlichtung von Kundenbeschwerden im deutschen Bankgewerbe* (Процедурен правилник за разглеждането на оплакванията на клиентите в германския банков сектор), който урежда разглеждането на такова оплакване от този орган, се предоставя при поискване или може да бъде разгледан на уебсайта на Bundesverband der Deutschen Banken eV (Асоциация на германските банки), www.bdb.de. В тези договори също така се посочва, че всички оплаквания трябва да бъдат подадени в писмена форма до службата за разглеждане на оплаквания на клиентите към Асоциацията на германските банки. В договора, подписан от DT, се посочват също номерът на факса и електронният адрес, до който могат да бъдат изпращани такива оплаквания. Запитващата юрисдикция обаче подчертава, че в този договор не са посочени условията за допустимост, свързани със съдържанието на оплакването и определени в точка 3 от процедурния правилник на този орган.

41. При тези обстоятелства Landgericht Ravensburg (Областен съд Равенсбург) решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

- „1. Следва ли член 10, параграф 2, буква а) от Директива [2008/48]2008/48] да се тълкува в смисъл, че относно вида на кредита трябва евентуално да се посочи, че е налице свързан договор за кредит и/или договор за кредит с определен срок?
2. Следва ли член 10, параграф 2, буква г) от Директива [2008/48] да се тълкува в смисъл, че в условията за усвояването на кредита, в случай на свързани договори за кредит с оглед на финансирането на покупката на определена стока, при изплащане на сумата по кредита на продавача следва да се посочи, че кредитополучателят се освобождава от задължението си за заплащане на продажната цена до размера на изплатената сума и че продавачът е длъжен да му предаде закупената стока, ако цената е платена изцяло?
3. Следва ли член 10, параграф 2, буква л) от Директива [2008/48] да се тълкува в смисъл, че
 - а) приложимият лихвен процент за забавени плащания трябва да бъде посочен като абсолютно число при сключването на договора за кредит и като абсолютно число следва да се посочи поне приложимият референтен лихвен процент (в разглеждания случай основният лихвен процент съгласно член 247 от [BGB], от който чрез добавка (в разглеждания случай пет процентни пункта съгласно член 288, параграф 1, второ изречение от BGB) се изчислява приложимият лихвен процент за забавени плащания?

- б) механизмът за адаптиране на лихвения процент за забавени плащания трябва да бъде разяснен конкретно, като следва да бъдат посочени поне националните разпоредби, от които може да бъде изведен начинът за адаптиране на лихвения процент за забавени плащания (член 247, член 288, параграф 1, второ изречение от BGB)?
4. а) Следва ли член 10, параграф 2, буква с) от Директива [2008/48] да се тълкува в смисъл, че в договора за кредит трябва да се посочи разбираем за потребителя конкретен метод за изчисляване на дължимото обезщетение при предсрочно погасяване, така че потребителят да е в състояние поне приблизително да пресметне дължимото обезщетение при предсрочно прекратяване?
- б) (при утвърдителен отговор на предходния въпрос а):
- Допускат ли член 10, параграф 2, буква с) и член 14, параграф 1, второ изречение от Директива [2008/48] национална правна уредба, съгласно която при непълна информация по смисъла на член 10, параграф 2, буква с) от Директива [2008/48] срокът за отказ все пак започва да тече от сключването на договора и отпада само правото на кредитора на обезщетение за предсрочното погасяване на кредита?
5. Следва ли член 10, параграф 2, буква т) от Директива [2008/48] да се тълкува в смисъл, че
- а) в договора за кредит трябва да бъде посочено също правото на страните да прекратят едностранно договора за кредит в съответствие с националното законодателство, по-специално правото на кредитополучателя да прекрати едностранно договора поради наличие на сериозно основание в съответствие с член 314 от BGB, когато е сключен договор за кредит за определен срок и че трябва изрично да се посочи разпоредбата, в която това право на едностранно прекратяване е уредено?
- б) (при отрицателен отговор на предходния въпрос а):
- допуска национална правна уредба, съгласно която посочването на специално право на едностранно прекратяване на договора съгласно националното законодателство е задължителна информация по смисъла на член 10, параграф 2, буква т) от Директива [2008/48]?
- в) в договора за кредит винаги когато се предвижда право на страните да прекратят едностранно договора за кредит, трябва да се посочват предвидените за упражняване на правото на едностранно прекратяване краен срок и форма, в която следва да бъде направено волеизявлението за прекратяване?
6. Следва ли член 10, параграф 2, буква у) от Директива [2008/48] да се тълкува в смисъл, че договорът за кредит трябва да съдържа съществените формални изисквания относно оплакванията и/или правните средства за защита в извънсъдебни процедури за уреждане на спорове и/или обезщетения? Недостатъчно ли е в това отношение да се направи препращане към достъпен в интернет процедурен правилник, приложим към извънсъдебните процедури за уреждане на спорове и/или обезщетения?
7. В случай на договор за потребителски кредит изключена ли е възможността кредиторът да направи възражение за погасяване срещу упражняването на правото на отказ на потребителя съгласно член 14, параграф 1, първо изречение от Директива [2008/48],

а) ако част от предвидената в член 10, параграф 2 от Директива [2008/48] задължителна информация нито е надлежно посочена в договора за кредит, нито впоследствие е надлежно предоставена, и следователно срокът за отказ съгласно член 14, параграф 1 от Директива [2008/48] не е започнал да тече?

б) (при отрицателен отговор на въпрос а):

ако погасяването се основава в значителна степен на времето, което е изминало от сключването на договора, и/или на пълното изпълнение на договора от двете страни, и/или на обстоятелството дали кредиторът разполага с възстановената сума по кредита, или на връщането на обезпеченията по кредита, и/или (в случай на договор за покупко-продажба, свързан с договора за кредит) на ползването или продажбата на финансираната стока от потребителя, но в релевантния период и при настъпването на релевантните обстоятелства потребителят не е знаел за продължаващото наличие на правото му на отказ, като не носи отговорност за това незнание и кредиторът също не е могъл да приеме, че потребителят разполага със съответната информация?

8. В случай на договор за потребителски кредит изключена ли е възможността кредиторът да направи възражение за злоупотреба с право срещу упражняването на правото на отказ на потребителя съгласно член 14, параграф 1, първо изречение от Директива [2008/48],

а) ако част от предвидената в член 10, параграф 2 от Директива 2008/48/ЕО задължителна информация нито е надлежно посочена в договора за кредит, нито впоследствие е надлежно предоставена, и следователно срокът за отказ съгласно член 14, параграф 1 от Директива 2008/48/ЕО не е започнал да тече?

б) (при отрицателен отговор на въпрос а):

ако злоупотребата с право се основава в значителна степен на времето, което е изминало от сключването на договора, и/или на пълното изпълнение на договора от двете страни, и/или на обстоятелството дали кредиторът разполага с възстановената сума по кредита, или на връщането на обезпеченията по кредита, и/или (в случай на договор за покупко-продажба, свързан с договора за кредит) на ползването или продажбата на финансираната стока от потребителя, но в релевантния период и при настъпването на релевантните обстоятелства потребителят не е знаел за продължаващото наличие на правото му на отказ, като не носи отговорност за това незнание и кредиторът също не е могъл да приеме, че потребителят разполага със съответната информация?“.

IV. Анализ

42. В съответствие с искането на Съда предлагам да огранича заключението си до следните въпроси:

- първия въпрос по дело C-33/20, първия въпрос по дело C-155/20 и третия въпрос по дело C-187/20,
- шестия въпрос по дело C-187/20,

- четвъртия въпрос по дело C-155/20 и седмия въпрос по дело C-187/20,
- петия въпрос по дело C-155/20 и осмия въпрос по дело C-187/20.

A. Предварителни бележки

43. Предварително следва да се отбележи, първо, че дадена директива не може сама по себе си да поражда задължения за частноправен субект и следователно позоваването на тази директива не е възможно срещу такива частноправни субекти. Несъмнено, за да осигурят тяхната правна защита съгласно правото на Съюза, националните юрисдикции, от които се изисква да тълкуват националното право, са длъжни, *доколкото е възможно*, да го тълкуват в светлината на текста и целите на разглежданата директива, за да постигнат предвидения от нея резултат⁵. Същевременно това задължение за тълкуване на националното право в съответствие с правото на Съюза е ограничено от общите принципи на правото, и по-конкретно от принципа на правна сигурност, и не може да служи за основа на тълкуване *contra legem* на националното право⁶. Следователно жалбоподателите могат да се позовават на отговорите на преюдициалните въпроси, поставени от запитващата юрисдикция, срещу съответните си кредитни институции само ако чрез прилагане на признатите методи на тълкуване националното законодателство, транспониращо Директива 2008/48, може да се тълкува в съответствие с тези отговори. Запитващата юрисдикция трябва да провери дали това е така.

44. Второ, бих искал да подчертая, че не считам, че досегашната практика на Съда по отношение на изискванията за информация, предвидени в други законодателни актове на Съюза за защита на правата на потребителите, може просто да се приложи по аналогия към Директива 2008/48. Всъщност в съответствие с признатите от Съда методи за тълкуване такива решения могат да на практика могат да се прилагат само ако текстът, контекстът и целите на разглежданите законодателни разпоредби са идентични или поне много близки. Според мен в случая трябва да се обърне специално внимание на факта, че Директива 2008/48 предвижда по-широки изисквания за предоставяне на информация от съдържащите се например в Директива 93/13/ЕИО⁷.

45. Трето, що се отнася до преследваните с Директива 2008/48 цели, от съображения 4—9 от същата директива е видно, че тя има за цел да улесни изграждането на ефективен вътрешен пазар на потребителски кредити чрез хармонизиране на изискванията за предоставяне на информация от кредиторите и същевременно да гарантира, че този пазар вдъхва доверие у потребителите, като им предлага по-високо или еднакво равнище на защита⁸.

46. Следователно съдържащите се в Директива 2008/48 изисквания за предоставяне на информация се основават отчасти на схващането, че за постигането на тази цел е необходима определена степен на стандартизация на договорите, най-малкото по

⁵ Решение от 7 август 2018 г., Smith (C-122/17, EU:C:2018:631, т. 39). В този смисъл вж. също решения от 19 април 2016 г., DI (C-441/14, EU:C:2016:278, т. 31), и от 22 януари 2019 г., Cresco Investigation (C-193/17, EU:C:2019:43, т. 73).

⁶ Вж. в този смисъл решения от 19 април 2016 г., DI (C-441/14, EU:C:2016:278, т. 32), от 22 януари 2019 г., Cresco Investigation (C-193/17, EU:C:2019:43, т. 74), и от 5 септември 2019 г., Pohotovost' (C-331/18, EU:C:2019:665, т. 56).

⁷ Директива на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95, 1993 г., стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273).

⁸ Вж. също решения от 5 септември 2019 г., Pohotovost' (C-331/18, EU:C:2019:665, т. 41), и от 26 март 2020 г., Kreissparkasse Saarlouis (C-66/19, EU:C:2020:242, т. 36).

отношение на информацията, която трябва да се съдържа в тях, и отчасти на това, че потребителят се намира в положение на по-слаба страна от кредитора, що се отнася до информацията за последиците от договора и приложимата правна уредба⁹. За постигането на тези цели Директива 2008/48 хармонизира напълно задълженията за предоставяне на информация, които могат да бъдат наложени на кредиторите¹⁰, и за тази цел прави разграничение между информацията, която кредиторите трябва да съобщават в своите реклами (член 4), на преддоговорния етап (член 5) и в самите договори (член 10)¹¹.

47. Тъй като Директива 2008/48 предвижда задължения за предоставяне на информация на различни етапи, тези задължения, макар и свързани, преследват малко по-различни цели. По-специално от съображения 18 и 19 от посочената директива следва, че задължението за предоставяне на определена информация на потребителите на преддоговорния етап, предвидено в член 5, има за цел на първо място да им даде възможност да сравняват различните получени предложения и след това да изберат най-подходящото. Що се отнася до задължението за предоставяне на определена информация на потребителя на етапа на договаряне, предвидено в член 10 от Директива 2008/48, от съображение 31 от нея е видно, че то има за цел да даде възможност на потребителите да познават правата и задълженията си по договора¹². По-конкретно, както е постановил Съдът, тази разпоредба има за цел да гарантира, че потребителите разполагат с цялата информация, необходима за точното изпълнение на договора, и по-специално във връзка с това, за упражняването на техните права¹³.

48. Доколкото някои елементи от информацията, посочена в член 10 от Директива 2008/48, трябва предварително да се съобщят на потребителя на преддоговорния етап, а други се отнасят не до съдържанието на договора, а до приложимата към него правна уредба, ясно е, че законодателят на Съюза е искал да постигне целта да даде възможност на потребителите да се запознаят с произтичащите от договора права и задължения, като гарантира, че в случай на затруднения потребителят може да направи справка с този договор, за да намери отговора на своя въпрос, без да е необходимо да поема разходите за търсене на съответната информация¹⁴.

49. Накрая, следва да се отбележи, че тъй като Директива 2008/48 има за цел по-специално да улесни изграждането на ефективен вътрешен пазар на потребителски кредити и че за тази цел с нея се извършва пълна хармонизация на изискванията за предоставяне на информация, независимо от решенията, които Съдът възнамерява да предложи по настоящите дела, тези решения трябва да бъдат възможно най-точни. Правната сигурност на европейските оператори, която е необходима за изграждането на такъв пазар, би била ефективна само при спазването на това условие.

⁹ По-относими към въпроса за положението на потребителя като по-слаба страна, що се отнася до възможностите за водене на преговори, са други разпоредби на ЕС, по-специално съдържащите се в Директива 93/13.

¹⁰ Вж. в този смисъл решение от 12 юли 2012 г., SC Volksbank România (C-602/10, EU:C:2012:443, т. 38).

¹¹ От тази гледна точка е важно да се има предвид, че Директива 2008/48 е съсредоточена върху изискванията за договорна информация и не се отнася до съдържанието на договора или до задълженията, които страните трябва или не трябва да поемат. Ето защо, както се посочва в член 10, параграф 1 от нея, някои формални условия, които се изискват от националното право, за да може размяната на волеизявления да е действителна, не са непременно релевантни за преценката дали са изпълнени задълженията за предоставяне на информация съгласно тази директива.

¹² Решения от 9 ноември 2016 г., Home Credit Slovakia (C-42/15, EU:C:2016:842, т. 31), и от 26 март 2020 г., Kreissparkasse Saarlouis (C-66/19, EU:C:2020:242, т. 35).

¹³ Вж. в този смисъл решение от 26 март 2020 г., Kreissparkasse Saarlouis (C-66/19, EU:C:2020:242, т. 45).

¹⁴ На практика много малко потребители освен тези, които проявяват интерес към правото, четат подробно договорите, които подписват. Вж. по-специално Office of Fair Trading 'Consumer contracts' February 2011, p. 1, 116. Едва на етапа на изпълнение на договора, когато възникнат проблеми, потребителите започват да се интересуват от съдържанието на договора.

50. Именно в светлината на тези съображения предлагам да се отговори на поставените въпроси.

Б. По първия въпрос по дело C-33/20, първия въпрос по дело C-155/20 и третия въпрос по дело C-187/20

51. С първия си въпрос по дело C-33/20, първия си въпрос по дело C-155/20 и третия си въпрос по дело C-187/20 запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 10, параграф 2, буква л) от Директива 2008/48 трябва да се тълкува в смисъл, че в договора за кредит трябва, от една страна, да се посочва като „конкретна цифра“ процентът на лихвата за забава, приложим към момента на сключването му, и от друга страна, да се описва конкретно механизъм за адаптиране на този лихвен процент.

52. Що се отнася до *първата част от въпроса*, в самото начало следва да се припомни, че съгласно правото на Съюза предвидените в Директива 2008/48 задължения за предоставяне на информация не могат да се изпълнят чрез просто препращане в договор към законов или подзаконов текст¹⁵.

53. В текста си на немски език член 10, параграф 2, буква л) от Директива 2008/48 предвижда, че в договорите за потребителски кредит трябва да се посочват „der Satz der Verzugszinsen gemäß der zum Zeitpunkt des Abschlusses des Kreditvertrags geltenden Regelung und die Art und Weise seiner etwaigen Anpassung sowie gegebenenfalls anfallende Verzugskosten“, като използването на термина „Regelung“ може да създаде известна неяснота. Всъщност това понятие би могло да препраща към клаузите на договора или към действащите към момента на сключване на договора законови разпоредби, което би означавало, че за да се спазят тези законови разпоредби, в договора трябва да се възпроизведе съдържанието на приложимото законодателство. При този сценарий, който се подкрепя от германското правителство, следва да се посочва цифра само ако в законната разпоредба приложимият лихвен процент е посочен като абсолютна стойност.

54. В това отношение признавам, че член 10, параграф 2, буква л) от Директива 2008/48 далеч не е изричен. Струва ми се обаче, че текстът, контекстът и целите на тази разпоредба подкрепят по-скоро тълкуването ѝ в смисъл, че трябва да се посочи реалната цифра, съответстваща на приложимия в деня на подписването на договора лихвен процент. Съображенията ми за това са следните.

55. Най-напред следва да се отбележи, че в самия текст на член 10, параграф 2, буква л) от Директива 2008/48 се уточнява, че изискваната от този член информация се отнася до лихвен процент. Съгласно определението, което обикновено се дава на това понятие, то се

¹⁵ Вж. решения от 21 март 2013 г., RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180, т. 50), и от 26 март 2020 г., Kreissparkasse Saarlouis (C-66/19, EU:C:2020:242, т. 47 и 48). Вярно е, че съгласно съдебната практика един „договор“ по смисъла на Директива 2008/48, а не по смисъла на разпоредбите, уреждащи неговата валидност, не трябва непременно да бъде установен в един-единствен документ. Доколкото обаче основната цел на Директива 2008/48 е да хармонизира обхвата на задълженията за предоставяне на информация, които могат да бъдат наложени в различните държави членки, този обхват не може да зависи от отговора на въпроса дали в дадена държава членка разпоредбите, които установяват норми на обществения ред, са част от договора по смисъла на Директива 2008/48, тъй като това би противоречало на посочената цел. Според мен, доколкото Директива 2008/48 е насочена към информацията, е ясно, че понятието „договор“ трябва да се разбира като отнасящо се до един или повече конкретни документи. Това се потвърждава от член 10, параграф 1 от Директивата, който уточнява, че всяка от страните по договора получава екземпляр от договора за кредит.

отнася до процент, т.е. до стотна част¹⁶. Всъщност формулата, показателят или референтният индекс, използвани за изчисляването на даден процент, не са самият този процент¹⁷. Може да се добави, че когато в текста си на немски език Директива 2008/48 се позовава на действащите към момента на сключването на договора законови разпоредби, тя използва по-ясни термини като например в член 14, параграф 2 („das [...] geltende innerstaatliche Recht“) и в член 14, параграф 6 или в член 15, параграф 2 („nach den geltende Rechtsvorschriften“).

56. Още по-важно е, че в текста на член 10, параграф 2, буква л) от Директива 2008/48 на английски език се посочва, че „the interest rate applicable in the case of late payments as applicable at the time of the conclusion of the credit agreement and the arrangements for its adjustment“. По същия начин в текста на френски език се казва, че „le taux d'intérêt applicable en cas de retard de paiement applicable au moment de la conclusion du contrat de crédit et les modalités d'adaptation de ce taux“.

57. Според мен фактът, че в тази разпоредба се посочва ясно, най-малкото в текстовете на някои други езици, че от една страна, лихвеният процент, който следва да се посочи, трябва да бъде приложимият „към момента на сключването на договора за кредит“, и от друга страна, че тази информация трябва да бъде предоставена в допълнение към информацията относно условията за адаптиране на този лихвен процент, показва, че понятието „лихвен процент“ трябва да се разбира в смисъл, че се отнася не до определянето на този лихвен процент или формулата за изчисление, използвана за тази цел, а по-скоро до процента, съответстващ на приложимия в деня на подписване на договора лихвен процент. Всъщност определянето на лихвения процент или използваната формула за изчисляването му (в разглежданите дела това е $X + 5$, където X е равен на стойността на основния лихвен процент в Германия) няма да се променя, без договорът да бъде изменен.

58. При това положение, ако понятието „лихвен процент“ трябва да се разбира като отнасящо се до използваната формула за изчисление, не би било необходимо да се уточнява, че този лихвен процент трябва да бъде приложимият към датата на сключване на договора, нито да се изисква допълнително посочване на механизмите за адаптирането му. По-специално, що се отнася до този втори вид информация, ако понятието „лихвен процент“ следваше да се разбира като отнасящо се до определението или използваната формула за изчисление, механизмът за неговото адаптиране вече би се съдържал в определението на лихвения процент или в неговата формула за изчисление под формата на променлива величина или, както в случая, на преpraщане към показател¹⁸.

¹⁶ Вж. например речника на Кеймбридж. Както в областта на финансите, така и във всекидневния език съществува разлика между лихвен процент и референтен лихвен процент: докато първият се отнася до процента, служещ за изчисляването на сума, която трябва да бъде заплатена като насрещна престация за услуга или като обезщетение за вреда, вторият се отнася до използването на показател под формата на процент за изчисляване на това заплащане. Вж. определението на понятието „референтен лихвен процент“, дадено от референтния уебсайт за финанси Investopedia. Единствено като проява на езикова неточност понятието „лихвен процент“ понякога се използва, за да се обозначи нестотна част, а формулата, използвана за изчисляването ѝ към даден момент.

¹⁷ Вярно е, че член 3, буква й) от Директива 2008/48 уточнява, че под „лихвен процент“ може да се разбира лихвен процент, който може да е променлив. В математиката или във финансите обаче лихвеният процент е променлив, когато изразеният процент може да претърпи промени. Следователно фактът, че даден лихвен процент може да е променлив, не означава, че член 10, параграф 2, буква л) от Директива 2008/48 следва да се разбира като отнасящо се до формула за изчисление.

¹⁸ Изтъкнатият от германското правителство довод, че ако член 10, параграф 2, буква л) от Директива 2008/48 трябва да се тълкува в смисъл, че се отнася до конкретна цифра, това би довело, в светлината на член 14, параграф 1, буква б) от тази директива, до удължаване на срока за отказ при всяко изменение на този процент, според мен е ирелевантен, тъй като именно в посочения по-горе член 10, параграф 2, буква л) се уточнява, че трябва да се посочи само приложимият към деня на сключването на договора лихвен процент.

59. Разбира се, както подчертават някои от страните, някои лихвени проценти — като разглежданите в главното производство — могат да се променят, но според мен този довод по-скоро подкрепя направения по-горе извод. С него може по-специално да се обясни защо в член 10, параграф 2, буква л) от Директива 2008/48 се уточнява не само че лихвеният процент, който следва да се посочи, е приложимият към момента на сключването на договора, но също така, че е необходимо да се посочат и механизмите за адаптиране на този процент.

60. Следователно от текста на член 10, параграф 2, буква л) от Директива 2008/48 вече е видно, че тази разпоредба следва да се тълкува в смисъл, че задължава кредитора да посочи по-специално лихвения процент, който действително ще се приложи в случай на неизпълнение на задължението за плащане от кредитополучателя, считано от момента на сключване на договора.

61. Този извод се потвърждава от *целите и общата структура* на тази директива.

62. Първо, отбелязвам, че навсякъде, където в член 3 от Директива 2008/48 се дава определение за процент, тази разпоредба предвижда, че този процент трябва да бъде изразен под формата на стотна част. Според мен тези уточнения не представляват изключения от обичайното определение на понятието „процент“, както твърди германското правителство, а по-скоро припомнят факта, че целта на въпросните определения е да се уточни как трябва да се изчисли тази част в зависимост от естеството на съответния процент¹⁹. В този контекст, що се отнася до определението на понятието „лихвен процент“, струва ми се, че ако законодателят е възнамерявал да задължи кредиторите да не посочват реалния процент, съответстващ на лихвения процент, приложим към момента на сключването на договора, а формулата, която трябва да се използва за изчисляването му, той вероятно щеше да положи усилия да уточни това.

63. Второ, що се отнася до целите, преследвани с член 10, параграф 2, буква л) от Директива 2008/48, ще отбележа, че целта на тази разпоредба е да се даде възможност на европейските потребители да се запознаят с правата и задълженията си. От тази гледна точка може да се приеме, както подчертават някои страни, че от гледна точка на изпълнението на договора посочването на действително приложимия към деня на сключването на договора лихвен процент само по себе си е без значение, тъй като е много вероятно той да се промени впоследствие.

64. Трудно може да се оспори обаче, че изискването за посочване на процент, който съответства на лихвения процент за забавено плащане, приложим към датата на сключване на договора, позволява на потребителите да се запознаят с последиците от неизпълнението на задължението за плащане²⁰ и според мен това е по-смислено от използването на формула

¹⁹ Този довод не противоречи на последното изречение от член 3, буква к) от Директива 2008/48, съгласно което, ако не всички лихвени проценти са определени в договора за кредит, лихвеният процент се смята за фиксиран само за отделните периоди, за които той е определен изключително чрез фиксиран конкретен процент, по който е постигнато споразумение при сключването на договора за кредит. Действително от член 3, буква й) следва, че фиксираните лихвени проценти по кредитите са подгрупа от лихвените проценти по кредитите, които сами по себе си винаги са проценти в съответствие с тази разпоредба: „лихвеният процент, изразен или като фиксиран, или като променлив процент“. Съответно член 3, буква к) от тази директива следва да се тълкува в смисъл, че ако в договора не са определени всички проценти, изразяващи приложимия лихвен процент, трябва да се счита, че тези проценти са били фиксирани само през периодите, за които са били определени, изключително чрез даден фиксиран процент, по който е постигнато споразумение при сключването на договора, за разлика от процентите, изчислени в даден момент чрез прилагането на формула или референтен индекс.

²⁰ На практика лихвеният процент за забавени плащания обикновено се определя от закона. При това положение, това, което остава важно с оглед на преследваната от Директивата цел, а именно да се гарантира високо ниво на защита на потребителите, е последните да могат да получат ясна представа за този процент.

за изчисляване или от абстрактното посочване на показател или на референтен лихвен процент. Нещо повече, това не е единствената информация, изисквана с член 10, параграф 2, буква л) от Директива 2008/48. По-специално проблемът за актуализирането на тази информация се подчертава конкретно от факта, че тази разпоредба изисква и посочването на механизмите за адаптиране. Следователно не може да се счете, че посочването на този процент не е достатъчно, за да позволи на потребителите от ЕС да разберат последиците, които биха могли да настъпят за тях от неизпълнение на задължение за плащане.

65. Накрая, може да се отбележи, че задължението за посочване на приложимия лихвен процент за забавени плащания не само е част от информацията, която следва да се предостави в договора, но е и част от информацията, която трябва да се предостави на преддоговорния етап съгласно член 5 от Директива 2008/48. Следователно понятието „лихвен процент за забавени плащания“ трябва да се тълкува по такъв начин, че да отговаря на целите, преследвани както с член 10, параграф 2, буква л) от Директива 2008/48, така и с член 5, параграф 1, буква л) от тази директива.

66. От тази гледна точка, що се отнася до целта, преследвана с изискванията за предоставяне на преддоговорна информация, установени в член 5, параграф 1 от Директива 2008/48, от съображение 18 от тази директива следва, че тези цели са по-специално да се вдъхне доверие у потребителите, като се предвидят „конкретни разпоредби относно рекламата на договори за кредит, както и относно някои елементи от стандартната информация, която следва да бъде предоставяна на потребителите, за да могат те по-специално да *сравняват различните предложения*“. Такава информация следва да се предоставя по ясен, кратък и забележим начин чрез *представителен пример*²¹.

67. В това отношение следва да се отбележи, че съгласно постоянната съдебна практика разпоредбите на правото на Съюза в областта на защитата на потребителите трябва да се тълкуват в зависимост не от положението на жалбоподателите по съответните дела, а в зависимост от положението на средния потребител, който е относително осведомен и в разумни граници наблюдателен и съобразителен²². Така от съображение 6 от Директива 2008/48 следва, че тя има за цел развитието на по-прозрачен и по-ефикасен кредитен пазар в пространството без вътрешни граници. Освен това, тъй като избраното за приемането ѝ правно основание е член 95 ЕО (понастоящем член 114 ДФЕС) — който може да обоснове приемането на мерки за хармонизиране само ако те са насочени към подобряване на условията на функциониране на вътрешния пазар²³ — може да се заключи, че сравнимостта на предложенията, която член 5 от Директива 2008/48 цели да улесни, трябва да се разбира не с оглед на положението на националния потребител, а по-скоро на това на европейския потребител²⁴.

68. При всички положения, разбира се, трябва да се признае, че средният потребител не притежава опита на финансов специалист. Следователно основателно може да се предположи, че средният потребител, който освен това може да живее в друга държава членка, не може лесно да разбере — и следователно да сравни — различните лихвени

²¹ Курсивът е мой.

²² Вж. например решение от 3 септември 2020 г., Profi Credit Polska и др. (C-84/19, C-222/19 и C-252/19, EU:C:2020:631, т. 74).

²³ Решение от 5 октомври 2000 г., Германия/Парламент и Съвет (C-376/98, EU:C:2000:544, т. 95).

²⁴ Вж. в този смисъл заключението на генералния адвокат Kokott по дело Schyns (C-58/18, EU:C:2019:120, т. 43), и по аналогия, съображенията на Съда в решение от 2 май 2019 г., Fundación Consejo Regulador de la Denominación de Origen Protegida Queso Manchego (C-614/17, EU:C:2019:344, т. 46—50).

проценти за забава, които могат да се приложат, ако единствената предоставена му информация е формулата за изчисляване, използвана за определянето на този лихвен процент в даден момент, особено когато подобна формула включва национален лихвен процент, референтен показател или референтен индекс. Според мен Директива 2008/48 предвижда, че във всеки договор за потребителски кредит трябва да се посочва приложимият лихвен процент, а не просто начинът на изчисляване или адаптиране на този лихвен процент, именно за да се даде на европейския потребител база за сравнение.

69. При тези условия, независимо че Директива 2008/48 е можела да бъде по-ясна по този въпрос, считам, с оглед по-специално на текста на член 10, параграф 2, буква л) от тази директива, че задължението за посочване на „лихвения процент за забавени плащания“ трябва да се разбира в смисъл, че в договорите трябва да се посочва процентът, съответстващ на лихвения процент, който би бил приложен в случай на неизпълнение от страна на кредитополучателя към момента на подписването на договора²⁵.

70. Що се отнася до *втората част от въпроса* относно механизмите за адаптиране на лихвения процент за забавени плащания, от текста на член 10, параграф 2, буква л) от Директива 2008/48 следва, че тези механизми също трябва да бъдат посочени в договора за кредит.

71. С оглед на обясненията, дадени в преюдициалните запитвания, според мен поставените от запитващата юрисдикция въпроси следва да се разбират в смисъл, че се отнасят до степента на прецизност на информацията по този въпрос, която следва да се съдържа в договора. Може би по-конкретно въпросът е свързан с това дали когато лихвеният процент се основава на референтен лихвен процент, кредитната институция трябва да посочи от кого, кога и по какви критерии се определя този референтен лихвен процент.

72. В това отношение следва да се отбележи, че съгласно практиката на Съда кредиторът не може да изпълни изискването за предоставяне на информация по член 10, параграф 2 от Директива 2008/48, като предвиди в договора само препращане към приложимите законодателни разпоредби²⁶. Не мисля обаче, че член 10, параграф 2, буква л) от тази директива следва да се тълкува в смисъл, че задължава кредитора, когато се използва референтен лихвен процент за изчисляване на лихвения процент, да обясни как трябва да бъде адаптиран този референтен лихвен процент или дори, когато случаят е такъв, както е в настоящия случай, че използваният референтен лихвен процент съответства на публикуван от ЕЦБ лихвен процент.

73. Правя този извод въз основа на следните съображения.

74. Първо, ако даден лихвен процент се изчислява въз основа на формула, съдържаща променлива величина, използването на тази променлива ще бъде начинът или един от начините за адаптиране на лихвения процент. Ако, както в разглежданите дела, не съществува друг начин за адаптиране на лихвения процент, то за да бъдат изпълнени изискванията на член 10, параграф 2, буква л) от Директива 2008/48, е достатъчно в

²⁵ В това отношение отбелязвам, че този извод не се опровергава от обстоятелството, че някои договори могат да имат променливи лихвени проценти. От една страна, това обстоятелство не прави невъзможно определянето на базовия лихвен процент, приложим към момента на подписването на договора. От друга страна, инструментите за управление на договорите могат да се използват за управление на всички актуализации на информацията за потребителите.

²⁶ Вж. по аналогия решение от 26 март 2020 г., Kreissparkasse Saarlouis (C-66/19, EU:C:2020:242, т. 48).

договора да се посочи формулата за изчисляване на приложимия лихвен процент, а ако променливата е референтен лихвен процент — кой е емитентът на този процент, къде се публикува и каква е честотата на публикуването му.

75. Второ, отбелязвам, че след настъпването на фактите по настоящите производства член 5, параграф 1 от Директива 2008/48 е изменен, за да се уточни, че когато за целите на договора за кредит се използва показател бенчмарк съгласно определението в член 3, параграф 1, точка 3 от Регламент (ЕС) 2016/1011 на Европейския парламент и на Съвета²⁷ кредиторът или, когато е приложимо, кредитният посредник трябва да информира кредитополучателя за наименованието на бенчмарка и на неговия администратор и за възможните последици за потребителя (което според мен предполага уточняване на честотата на публикуване на този показател)²⁸. Не се очаква обаче кредиторът да обяснява как се определя самият този референтен показател.

76. Накрая, уточняването на начина, по който е установен референтният лихвен процент, не изглежда необходимо за постигане на целите, преследвани от членове 5 и 10 от Директивата, и дори би могло да им противоречи. Всъщност, тъй като това е публикуван от централна банка референтен лихвен процент, той може отчасти да зависи от макроикономически данни и отчасти от съображения, свързани с паричната политика (сред които по-специално въпросите за ценовата стабилност и инфлацията). Всеки опит да се обясни начинът, по който се адаптира този лихвен процент, би изисквал непропорционални усилия от страна на кредитора в сравнение с другата информация, посочена в член 10, параграф 2 от Директива 2008/48. Самият обем на тази информация може да претовари потребителя с широка гама от финансова и икономическа информация и данни²⁹. Всъщност подобно задължение би могло да е много обременително за кредитора и е съмнително дали при липсата на достатъчно ясна формулировка в обратния смисъл законодателят на Съюза изобщо е предвиждал такова задължение.

77. В случая в разглежданите в главното производство клаузи се уточнява, че референтният лихвен процент, използван във формулата за изчисляване на лихвения процент за забавени плащания, се публикува от германската централна банка и че този лихвен процент се определя съответно на 1 януари и 1 юли всяка година. Тъй като става дума за официален лихвен процент, свободно достъпен на уебсайта на германската централна банка, считам, че това посочване е достатъчно, за да позволи на средния европейски потребител — за когото трябва да се очаква, че е относително осведомен и в разумни граници внимателен — да разбере кой, къде и кога публикува този лихвен процент.

²⁷ Регламент на Европейския парламент и на Съвета от 8 юни 2016 г. относно индекси, използвани като бенчмаркове за целите на финансови инструменти и финансови договори или за измерване на резултатите на инвестиционни фондове, и за изменение на директиви 2008/48/ЕО и 2014/17/ЕС и Регламент (ЕС) № 596/2014 (ОВ L 171, 2016 г., стр. 1). В член 3, параграф 1, точка 3 от този регламент „бенчмарк“ се определя като „всеки индекс, въз основа на който се определя сумата, дължима по даден финансов инструмент или финансов договор, или стойността на даден финансов инструмент, или индекс, който се използва за измерване на резултатите на инвестиционен фонд с цел проследяване на възвръщаемостта на този индекс или определяне на разпределението на активи от даден портфейл, или изчисляване на таксите за постигнати резултати“.

²⁸ В случай на лихва за забавени плащания, изчислена въз основа на референтен индекс, издаден от централна банка, да се информира потребителят за евентуалните последици от този индекс предполага потребителят да бъде информиран за начина, по който е отразен въпросният индекс, което предполага формулата за изчисляване на лихвения процент за забавени плащания, съдържаща този индекс, както и периодичността, с която се публикува посоченият индекс, тъй като тя на свой ред ще определи променливостта на приложимия лихвен процент.

²⁹ Освен това националните законодателства обикновено определят, както е в германското право, референтния показател, индекса или лихвения процент, които могат да се използват за изчисляване на процента на лихвата за забавени плащания.

78. Наистина, в тези препратки в договорите не се уточнява, че използваният референтен лихвен процент съответства на лихвен процент, публикуван от ЕЦБ. Нищо в текста на член 5 или на член 10 от Директива 2008/48 обаче не указва да се изисква такова посочване. Освен това не виждам с какво тази информация би била необходима за сравнимостта на предложенията, нито как би помогнала на потребителя да се запознае с правата и задълженията си. Важното за потребителя е да разбере последиците от договора³⁰ и от тази гледна точка според мен е достатъчно да знае, че приложеният лихвен процент е правно валиден и къде може да бъде намерен.

79. С оглед на гореизложеното предлагам на Съда да отговори на първия въпрос по дело C-33/20, на първия въпрос по дело C-155/20 и на третия въпрос по дело C-187/20, че член 10, параграф 2, буква л) от Директива 2008/48 трябва да се тълкува в смисъл, че в договора за кредит трябва да се посочват, от една страна, лихвеният процент за забава, приложим към момента на сключване на договора за кредит, в процентно изражение, и от друга страна, когато този лихвен процент може да варира, формулата, която ще се използвана в течение на времето за изчисляване на приложимия лихвен процент, а в случай на използване, като променлива, на референтен лихвен процент или референтен показател, датата на публикуването му, както и къде и от кого е публикуван.

В. По шестия въпрос по дело C-187/20

80. С шестия си въпрос по дело C-187/20 запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали член 10, параграф 2, буква у) от Директива 2008/48 трябва да се тълкува в смисъл, че договорът за кредит трябва да съдържа съществените формални изисквания относно започването на извънсъдебни процедури за уреждане на спорове или обезщетения, или е достатъчно в това отношение договорът да препраща само към процедурния правилник, който е на разположение в интернет.

81. Най-напред следва да се отбележи, че съгласно член 10, параграф 2, буква у) от Директива 2008/48 в договорите за потребителски кредит трябва да се посочи „налице ли е механизъм за извънсъдебни процедури за уреждане на спорове и обезщетение на потребителя [...] и ако е така, начина за достъп до този механизъм“. Ето защо, за да се отговори на този въпрос, е необходимо да се определи какво означава „начин за достъп до механизъм за извънсъдебни процедури за уреждане на спорове и обезщетение“.

82. Съгласно постоянната съдебна практика на Съда разпоредба от правото на Съюза, чийто текст не съдържа изрично препращане към правото на държавите членки с оглед определянето на нейния смисъл и обхват, трябва да получи самостоятелно и еднакво тълкуване навсякъде в Съюза. При това тълкуване следва да се отчита не само текстът, но и контекстът ѝ и целта, преследвана с правната уредба, от която тя е част³¹. След като Директива 2008/48 не препраща към правото на държавите членки с оглед определянето на смисъла на понятието „начин за достъп до механизъм за извънсъдебни процедури за уреждане на спорове и обезщетение“, то трябва да се счита за самостоятелно понятие на правото на Съюза и следователно да се тълкува еднакво в целия Европейски съюз.

³⁰ Решение от 3 септември 2020 г., Profi Credit Polska и др. (C-84/19, C-222/19 и C-252/19, EU:C:2020:631, т. 75).

³¹ Решение от 21 октомври 2020 г., Möbel Kraft (C-529/19, EU:C:2020:846, т. 21). Това важи в още по-голяма степен, тъй като Директива 2008/48 осъществява пълна хармонизация в областите, които обхваща.

83. В това отношение отбелязвам, от една страна, че начинът за достъп, който член 10, параграф 2, буква у) от Директива 2008/48 изисква да се посочи в договора, е свързан с механизма/механизмите за извънсъдебни процедури за уреждане на спорове и обезщетения, които включват не само вътрешните процедури за уреждане на спорове, но и процедурите, които могат да се провеждат пред отделна структура³². От друга страна, какъвто, изглежда, е случаят с процедурата за уреждане на спорове пред германския омбудсман на частните банки, посоченият в член 10, параграф 2, буква у) от Директива 2008/48 механизъм за извънсъдебни процедури за уреждане на спорове и обезщетения може да бъде подчинен на специални условия за допустимост и освен това да бъде изменен от съответната структура.

84. Противно на твърденията на някои от страните обаче, тези обстоятелства сами по себе си не могат да обосноват тълкуването на член 10, параграф 2, буква у) от Директива 2008/48 в смисъл, че даден договор би могъл просто да препрати към уебсайт по тези въпроси, тъй като по същество в противен случай би било невъзможно те да се справят с възможните изменения в приложимите процедурни правила. Разбира се, да се изисква от кредиторите да включват в договора информация, различна от адреса на уебсайт, посветен на тези процедури, по необходимост ще означава, че при изменение в списъка на наличните извънсъдебни процедури за уреждане на спорове или обезщетения или в механизмите за сезиране на някой от компетентните органи съдържанието на договора ще трябва да бъде актуализирано. Всъщност да се тълкува член 10 от Директива 2008/48 в смисъл, че не задължава кредитора да извършва такава актуализация, би било в противоречие с целите на Директивата, тъй като, както вече обясних, посочените в тази разпоредба елементи на информация са тези, които според законодателя на Съюза имат съществено значение за изпълнението на договора³³.

85. Такова задължение за актуализиране обаче не представлява неприемлива тежест за кредиторите. От една страна, развитието на инструментите за управление на договорите през последните 20 години направи контрола върху договорите от страна на кредитора много по-лесен и по-евтин. От друга страна, в прилагането на подобна актуализация няма никаква юридическа сложност. Всъщност клауза, която само споменава наличието или липсата на извънсъдебни процедури за уреждане на спорове и обезщетения на разположение на потребителя, както и начините за достъп до тях, има по-скоро информативна, отколкото нормативна стойност, тъй като не определя обхвата на правата и задълженията на страните. Следователно актуализирането на тази информация не представлява изменение на договора, срещу което например потребителят би могъл да възрази.

86. Във всеки случай може да се отбележи, че съгласно член 10, параграф 1 от Директива 2008/48 всеки потребител *получава* екземпляр от договора за кредит. Всъщност използването на думата „получава“ предполага, че не е необходимо потребителят да има достъп до интернет връзка, нито да предприема каквото и да било действие за достъп до договорните клаузи³⁴. Освен това Съдът вече е постановил, че кредиторите не могат да

³² Вж. в този смисъл член 24 от Директива 2008/48: „като използват съществуващите органи, когато това е уместно“. Курсивът е мой.

³³ Както вече обясних, от факта, че Директива 2008/48 предвижда задължения за предоставяне на информация на няколко отделни етапа от договорния процес и че част от съответната информация, като тази относно наличието на извънсъдебни процедури, не е пряко свързана с договора, може да се заключи, че член 10 от тази директива цели поне отчасти да превърне договора в документ, в който потребителят може да направи справка в хода на изпълнението му, ако има някакви питання.

³⁴ Решение от 5 юли 2012 г., Content Services (C-49/11, EU:C:2012:419, т. 36 и 37).

изпълнят предвиденото в член 10 от Директива 2008/48 задължение за предоставяне на информация просто като посочат в договора къде може да бъде намерена тази информация³⁵.

87. Доколкото запитващата юрисдикция, изглежда, вече е запозната с това, считам, че поставените от нея въпроси се отнасят по-специално до това какво се разбира в член 10, параграф 2, буква у) от Директива 2008/48 под „начин за достъп“ и отново, каква степен на точност може да се очаква от съдържателя се в договора информация по този въпрос.

88. В това отношение отново следва да се припомни, че съгласно постоянната съдебна практика при тълкуването на разпоредба от правото на Съюза следва да се вземат предвид както текстът и целта ѝ, така и контекстът на правната уредба, от която тя е част³⁶.

89. Що се отнася до текста на член 10, параграф 2, буква у) от Директива 2008/48, от използваните от законодателя термини, по-специално на немски език — „die Voraussetzungen für diesen Zugang“ (на английски език „methods for having access“ или на френски език „modalités d'accès à ces dernières“³⁷), може да се заключи, че информацията, която следва да се предостави на потребителите, предполага нещо различно от простото посочване на различните възможни процедури. Отбелязвам обаче и че същият този израз се отнася само до „достъпа“ до тези процедури, а не до тяхното функциониране. Той не предполага такава степен на точност, че кредиторът да трябва да възпроизведе *in extenso* всички приложими процесуални правила във всички договорни документи, предоставени на потребителя.

90. Според мен това, изглежда, се потвърждава от контекста, в който се вписва тази разпоредба, доколкото в началото на член 10, параграф 2 от Директива 2008/48 се уточнява, че информацията трябва да бъде посочена по ясен и *кратък начин*, което означава, че трябва да се посочи само съществената информация.

91. Накрая, що се отнася до целта на член 10, параграф 2, буква у) от Директива 2008/48, бих искал да отбележа, че наличието на „механизъм за извънсъдебни процедури за уреждане на спорове и обезщетение на потребителя, страна по договора за кредит, и ако е така, начина за достъп до този механизъм“ не е сред информацията, която член 5 от Директива 2008/48 изисква да се предоставя на потребителите на преддоговорния етап. От това изглежда очевидно, че законодателят на Съюза е приел, че тази информация е от основно значение не за сравнението на предложенията, а по-скоро за разрешаването на проблемите, които

³⁵ Вж. например решения от 21 март 2013 г., RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180, т. 50), и от 26 март 2020 г., Kreissparkasse Saarlouis (C-66/19, EU:C:2020:242, т. 46—49).

³⁶ Вж. например решение от 12 юни 2014 г., Лукойл Нефтохим Бургас (C-330/13, EU:C:2014:1757, т. 59), или от 27 март 2019 г., slewo (C-681/17, EU:C:2019:255, т. 31).

³⁷ Вярно е, че наличието на извънсъдебни процедури за уреждане на спорове или обезщетения е посочено в приложение II от Директива 2008/48 сред информацията, която трябва да бъде включена в „Стандартната европейска информация относно потребителски кредит“, и която трябва да бъде съобщена на преддоговорния етап. Отбелязвам обаче, че съгласно член 5, параграф 1 от тази директива използването на този документ позволява да се предположи, че кредиторът е спазил не само изискванията за предоставяне на информация, предвидени в тази директива, но и съдържателя се в Директива 2002/65, чийто член 3, параграф 1, буква а) изисква тази информация да се предостави преди сключването на договора от разстояние. Ето защо стигам до извода, че тази информация не трябва да се посочва в този документ, освен ако въпросният договор също не попада в приложното поле на втората директива.

могат да възникнат при изпълнение на договора³⁸. Следователно преследваната с тази разпоредба цел е да насърчи потребителя да използва тези процедури. Според мен всички тези обстоятелства предполагат, че предоставената информация е достатъчна, за да се избегне каквото и да било разочарование в това отношение.

92. Следователно може да се заключи, че информацията относно начина за достъп до всяка приложима извънсъдебна процедура за уреждане на спорове или обезщетения, която трябва да се съдържа в договора съгласно член 10, параграф 2, буква у) от Директива 2008/48, е ограничена до това, което е необходимо, за да може кредитополучателят да вземе информирано решение дали е целесъобразно да прибегне до някоя от тези процедури, и от друга страна, за да може да подаде такова оплакване или жалба, без да се опасява, че ще бъде трайно лишен от възможността да предяви правата си.

93. Последният аспект ми се струва още по-важен, тъй като член 10, параграф 2, буква у) от Директива 2008/48 се отнася до всяка извънсъдебна процедура за уреждане на спорове или обезщетения, независимо дали е факултативна или задължителна. Считам обаче, че подобна цел не налага да се уточняват приложимите процесуални правила, включително допустимостта, доколкото неспазването им не лишава окончателно потребителя от възможността да предяви правата си.

94. По-конкретно, всичко това предполага, че в договора за потребителски кредит следва да се посочват следните аспекти:

- всички извънсъдебни процедури за уреждане на спорове или обезщетения, до които има достъп потребителят (а не само тези, които се подразбира, че кредиторът би предпочел), с изключение на процедурите *ad hoc*,
- ако е приложимо, разходите за тези процедури (и евентуално нуждата от представляване)³⁹,
- дали оплакването или жалбата трябва да се подават на хартиен носител или по електронен път,
- физическия или електронен адрес, на който следва да се подаде това оплакване или жалба,

³⁸ Вж. в този смисъл съображение 47 от Директива 2013/11/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 21 май 2013 година за алтернативно решаване на потребителски спорове и за изменение на Регламент (ЕО) № 2006/2004 и Директива 2009/22/ЕО (Директива за АРС за потребители) (ОВ L 165, 2013 г., стр. 63). Не съм напълно убеден, че както може да се предположи от повърхностния прочит на точка 34 от решение от 25 юни 2020 г., *Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände* (C-380/19, EU:C:2020:498), наличието на един или няколко механизма за извънсъдебни процедури за уреждане на спорове или обезщетения е от основно значение за потребителя, за да реши дали да сключи договора. Разбира се, ако на държавите членки беше позволено да налагат задължителни и скъпи досъдебни процедури, фактът, че е бил информиран за съществуването на такава процедура, би могъл да възпре този потребител да подпише договора. Както обаче Съдът вече е имал повод да подчертае, за да бъде спазен принципът на ефективна съдебна защита, държавите членки трябва да предвидят, че всяка задължителна алтернативна процедура за извънсъдебно решаване на спорове не трябва причинява разходи или трябва да причинява само незначителни разходи. Вж. решение от 14 юни 2017 г., *Menini и Rampanelli* (C-75/16, EU:C:2017:457, т. 61).

³⁹ Припомням обаче, че в рамките на производство по Директива 2013/11 Съдът е постановил, че от потребителите не може да се изисква да бъдат представлявани от адвокат. Вж. решение от 14 юни 2017 г., *Menini и Rampanelli* (C-75/16, EU:C:2017:457, т. 64). От една страна обаче, тази директива не обхваща всички извънсъдебни процедури, посочени в член 10, параграф 2, буква у) от Директива 2008/48. От друга страна, някои процедури биха могли да изискват представителство от лица, които не са юристи, например от сдружение на потребители.

– формалните изисквания, които трябва да бъдат спазени, но само когато неспазването им може да доведе до окончателно отхвърляне на искането без възможност за отстраняване на нередовности.

95. Според мен този извод не се поставя под съмнение от Директива 2013/11. Разбира се, последната само предвижда в своя член 13, параграф 2, че търговците, които и да са те, трябва да посочат на своя уебсайт, когато има такъв, и когато е приложимо, в общите условия към договора за продажба или за предоставяне на услуги между търговеца и потребителя, основната структура или структури за алтернативно решаване на спорове (АРС), в чийто обхват попадат тези търговци, когато тези търговци са поели ангажимент или са задължени да използват тези структури за решаването на спорове с потребители, а също така, адреса на своя уебсайт. Член 3, параграф 1 от Директивата обаче уточнява, че разпоредбите на тази директива имат предимство само ако някоя от нейните разпоредби е *в съгласие* с разпоредба от друг правен акт на Съюза, свързана с извънсъдебни процедури, открити от потребител срещу търговец. Като се има предвид, че с Директива 2013/11 се извършва минимална хармонизация⁴⁰, за да бъде в конфликт с друга директива, тя трябва да предвижда по-висок стандарт от другата директива⁴¹. В случая, тъй като е ясно, че Директива 2008/48 предвижда по-високи изисквания за предоставяне на информация в сравнение с Директива 2013/11 — а не обратно⁴² — няма никаква причина задължението за предоставяне на информация, предвидено в член 13, параграф 2 от Директива 2013/11, да има предимство пред изискванията по член 10, параграф 2, буква у) от Директива 2008/48⁴³.

96. В главното производство по дело C-187/20 в разглежданите договори за потребителски кредит се посочва възможността за подаване на оплакване пред омбудсмана на частните банки. В тях също така се посочва, че процесуалните правила за разглеждане на оплаквания на клиенти в германския банков сектор са достъпни при поискване или могат да бъдат разгледани в интернет и че оплакванията трябва да се изпращат в писмена форма на посочения адрес.

97. Според мен тези данни трябва да се считат за достатъчни, за да бъдат изпълнени изискванията на член 10, параграф 2, буква у) от Директива 2008/48, при условие, първо, че не съществуват други извънсъдебни процедури за уреждане на спорове или обезщетения, приложими към този вид договори, второ, че процедурата по оплакване пред омбудсмана на частните банки е безплатна и не изисква правно представителство, и трето, че освен изискването за изпращане на оплакването в писмена форма на посочения адрес, не съществуват други формални изисквания за подаване на това оплакване пред този орган, чието неспазване би могло окончателно да попречи на молителя да получи достъп до тази конкретна процедура.

98. С оглед на гореизложеното предлагам на Съда да отговори на шестия въпрос по дело C-187/20, че член 10, параграф 2, буква у) от Директива 2008/48 трябва да се тълкува в смисъл, че в договора за кредит трябва да се посочват всички налични извънсъдебни

⁴⁰ Вж. член 2, параграф 3 от Директива 2013/11.

⁴¹ Вж. по аналогия становище 1/03 (Нова конвенция от Лугано) от 7 февруари 2006 г. (EU:C:2006:81, т. 127).

⁴² Причината за това вероятно е, че Директива 2013/11 се прилага за всички видове сделки.

⁴³ Това вероятно обяснява защо, макар Директива 2013/11 да е приета след Директива 2008/48, законодателят не е счел за необходимо да изменя Директива 2008/48. При все това отбелязвам, че обхватът на всяко изискване за информация е различен. Всъщност, както се уточнява в член 2, параграф 1 от Директива 2013/11, предвиденото в нея задължение за предоставяне на информация се отнася само до извънсъдебните процедури за уреждане на спорове или обезщетения, свързани с устойчива структура за решаване на спорове. Освен това Директива 2008/48 се отнася само до продажбата на услуги за потребителски кредит, докато Директива 2013/11 се отнася до всяка търговска сделка.

процедури за уреждане на спорове или обезщетения на разположение на потребителите, и ако е приложимо, разходите за всяка от тези процедури, дали оплакването или жалбата трябва да се подадат на хартиен носител или по електронен път, физическият или електронен адрес, на който трябва да бъдат изпратени оплакването или жалбата, както и формалните изисквания, които трябва да бъдат спазени, когато неспазването им би могло да доведе до изгубване на възможността на потребителя да предяви правата си.

Г. По четвъртия въпрос по дело C-155/20 и седмия въпрос по дело C-187/20

99. С четвъртия си въпрос по дело C-155/20 и седмия си въпрос по дело C-187/20 запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 14, параграф 1 от Директива 2008/48 трябва да се тълкува в смисъл, че кредиторът може да направи възражение за просрочване, когато потребителят упражни правото си на отказ от договора много след изтичането на предвидения в член 14, параграф 1, буква а) 14-дневен срок от сключването на договора, поради това че в договора или впоследствие не е предоставена някоя част от информацията, посочена в член 10, параграф 2 от тази директива. Запитващата юрисдикция иска също да се установи дали при утвърдителен отговор на този въпрос обстоятелството, че кредитополучателят не е знаел, че продължава да има право на отказ след изтичането на предвидения в член 14, параграф 1 от Директива 2008/48 14-дневен срок, може да е пречка за прилагането на такова възражение за просрочване.

100. Отправната точка тук е текстът на член 14, параграф 1 от Директива 2008/48, който гласи, че „[п]отребителят разполага със срок от четиринадесет календарни дни, в който да се откаже от договора за кредит, без да посочва основания за това“. Съгласно второто изречение от тази разпоредба този срок започва да тече, както е посочено в буква а), от деня на сключването на договора за кредит или, както е посочено в буква б), от деня, в който потребителят „получава условията на договора и информацията в съответствие с член 10, ако този ден е след датата, посочена в буква а) от настоящата алинея“.

101. Противно на поддържаното от Комисията, въпросът за съществуването на евентуален срок не зависи от преценката на държавите членки, а по-скоро спада към хармонизираните с Директива 2008/48 области. Всъщност считам, че ако държавите членки имаха право да определят продължителността на такъв срок в националното си право, те биха могли да нарушат хармонизирането, осъществено с член 14, параграф 1, буква а), като се позоват на разпоредбите на член 14, параграф 1, буква б), що се отнася до срока за упражняване на правото на отказ. Изглежда очевидно, че като е пропуснал да приложи срок към това правило, законодателят на Съюза *умишлено* е искал да позволи на потребителите да се оттеглят, *докато не са получили цялата информация*, независимо от естеството (и следователно от икономическата значимост) на пропуснатата информация.

102. При това положение именно липсата на срок е целеният от законодателя на Съюза резултат, с който се санкционират кредиторите, които не спазват задълженията си за предоставяне на информация съгласно член 10 от тази директива. Следователно става въпрос за допълнителна санкция към тази, която държавите членки трябва да предвидят по силата на член 23 от посочената директива, по отношение на която обаче нямат дискреционни правомощия.

103. При тези обстоятелства фактът, че кредиторите не могат да се позоват на определен срок, е един от аспектите на законовите, подзаконовите и административните разпоредби на държавите членки относно договорите за потребителски кредит, за които трябва да се счете, че попада в обхвата на извършената с Директивата пълна хармонизация.

104. Това е просто друг начин да се каже, че от тази законодателна конструкция неминуемо се подразбира, че кредиторът не може да се позове на действителните познания на потребителя, за да обоснове неспазването от своя страна на изискванията за предоставяне на информация, предвидени в член 10 от тази директива.

105. Това е така в още по-голяма степен, тъй като, ако се сравнят разпоредбите на тази директива с тези на други директиви, които предвиждат право на отказ за потребителите, става ясно, че когато законодателят на Съюза е искал да даде възможност на търговец да се позове на срок, той изрично е посочвал това, както например в член 10, параграф 1 от Директива 2011/83/ЕС⁴⁴. Макар тази директива да е приета след Директива 2008/48, законодателят на Съюза е избрал да не изменя Директива 2008/48 с цел да приеме подобно решение.

106. Като се има предвид това, бих искал да отбележа, че при всички положения член 14, параграф 1 от Директива 2008/48 установява право на *отказ*, а не право на *разваляне*⁴⁵. Тъй като изпълнението на договор представлява естествен начин за погасяване на такова договорно задължение, стигам до извода, че член 14, параграф 1 от тази директива трябва да се тълкува в смисъл, че предвиденото в тази разпоредба право на отказ вече не може да бъде упражнено, след като договорът за кредит бъде изцяло изпълнен от двете страни.

107. Този извод се потвърждава от съображение 34 от Директива 2008/48, в което се уточнява, че тази директива въвежда право на отказ при условия, сходни на предвидените в Директива 2002/65, а член 6, параграф 2, буква в) от последната уточнява, че установеното от нея право на отказ не се прилага за „договори, чието изпълнение е напълно приключено от двете страни по изричното искане на потребителя, преди потребителят да е упражнил правото си на оттегляне от договора“⁴⁶.

108. От друга страна, припомням, че целта на задълженията за предоставяне на информация съгласно член 10 от Директива 2008/48 е да се даде възможност на потребителите да се запознаят с обхвата на своите права и задължения по време на изпълнението на договора. Поради това тези задължения вече не са полезни, след като договорът е изцяло изпълнен. Следователно за постигането на преследваните с тази разпоредба цели не изглежда необходимо да се позволява на потребителите да упражняват правото си на отказ, след като договорът всъщност бъде изпълнен.

⁴⁴ Директива на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2011 година относно правата на потребителите, за изменение на Директива 93/13/ЕИО на Съвета и Директива 1999/44/ЕО на Европейския парламент и на Съвета и за отмяна на Директива 85/577/ЕИО на Съвета и Директива 97/7/ЕО на Европейския парламент и на Съвета (ОВ L 304, 2011 г., стр. 64).

⁴⁵ Така член 15, параграф 1 от Директива 90/619/ЕИО на Съвета от 8 ноември 1990 година за координирането на законовите, подзаконовите и административните разпоредби относно прякото животозастраховане, за предвиждането на разпоредби за улесняване на ефективното осъществяване на свободно предоставяне на услуги и за изменение на Директива 79/267/ЕИО (ОВ L 330, 1990 г., стр. 50), разглеждан в решения от 19 декември 2013 г., Endress (C-209/12, EU:C:2013:864), и от 19 декември 2019 г., Rust-Hackner и Gmoser (C-355/18 и C-356/18, EU:C:2019:1123), предвижда право на прекратяване. Същото се отнася и до член 5 от Директива 85/577/ЕИО на Съвета от 20 декември 1985 година относно защита на потребителите във връзка с договорите, сключени извън търговския обект (ОВ L 372, 1985 г., стр. 31; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 1, стр. 188), разглеждан в решение от 10 април 2008 г., Hamilton (C-412/06, EU:C:2008:215). Тази директива е отменена и заменена с Директива 2011/83, която възприема различно решение, тъй като вече предвижда право на отказ, като същевременно изрично предвижда срок.

⁴⁶ Вж. също съображение 24 от Директива 2002/65 и решение от 11 септември 2019 г., Romano (C-143/18, EU:C:2019:701, т. 36).

109. При тези обстоятелства предлагам на Съда да отговори на четвъртия въпрос по дело C-155/20 и на седмия въпрос по дело C-187/20, че член 14, параграф 1 от Директива 2008/48 трябва да се тълкува в смисъл, че кредиторът не може да попречи на потребителя да упражни правото си на отказ, ако в договора за кредит все още не е била предоставена цялата информация, посочена в член 10, параграф 2 от тази директива. Това право обаче вече не може да бъде упражнено, след като всички задължения, които са предмет на договора, са изцяло изпълнени.

Д. По петия въпрос по дело C-155/20 и осмия въпрос по дело C-187/20

110. С петия въпрос по дело C-155/20 и осмия въпрос по дело C-187/20 запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали кредиторът може да се позове на принципа на забрана на злоупотребата с право, за да попречи на потребителя да упражни правото си на отказ на основание член 14, параграф 1, първо изречение от Директива 2008/48, когато от сключването на договора вече е изтекъл значителен период от време.

111. Най-напред следва да се отбележи, че Директива 2008/48 не съдържа норми относно евентуалната злоупотреба с предоставените от нея права. Освен това държавите членки не могат да се позовават на разпоредби или принципи, дори от конституционен ранг, за да изключат прилагането на правото на Съюза⁴⁷.

112. Може обаче да се отбележи, че правото на Съюза закрепва общия принцип на правото, съгласно който правните субекти не могат да се позовават на правото на Съюза с цел измама или злоупотреба⁴⁸. Следователно в областите, уредени от това право, възможността за позоваване на злоупотреба при упражняването от дадено лице на право, което то черпи от правото на Съюза, трябва да се преценява само с оглед на този принцип, а не с оглед на изискванията на националното право.

113. В рамките на преюдициалното производство Съдът трябва да уточни обхвата на евентуален общ принцип на правото на Съюза, като уточни при необходимост насоките за тълкуване на този принцип при обстоятелствата, посочени от запитващата юрисдикция във въпроса ѝ⁴⁹, а запитващата юрисдикция — да провери дали това положение съответства на фактите по делото и съответно да достигне до окончателно заключение относно правилното прилагане на този принцип по дадено дело⁵⁰.

114. Колкото до общия принцип на забрана на злоупотреба с право Съдът вече е имал повод да подчертае, че прилагането на този принцип изисква съчетание от обективен и субективен елемент⁵¹.

⁴⁷ Вж. в този смисъл решения от 17 декември 1970 г., Internationale Handelsgesellschaft (11/70, EU:C:1970:114, т. 3), от 13 декември 1979 г., Hauer (44/79, EU:C:1979:290, т. 14), от 18 октомври 2016 г., Nikiforidis (C-135/15, EU:C:2016:774, т. 28), и от 16 юли 2020 г., Facebook Ireland и Schrems (C-311/18, EU:C:2020:559, т. 100).

⁴⁸ Вж. в този смисъл решения от 6 февруари 2018 г., Altun и др. (C-359/16, EU:C:2018:63, т. 48 и 49), и от 26 февруари 2019 г., T Danmark и Y Denmark (C-116/16 и C-117/16, EU:C:2019:135, т. 76).

⁴⁹ Вж. в този смисъл решение от 21 февруари 2006 г., Halifax и др. (C-255/02, EU:C:2006:121, т. 77).

⁵⁰ Вж. по аналогия решения от 14 декември 2000 г., Emsland-Stärke (C-110/99, EU:C:2000:695, т. 54), и от 13 март 2014 г., SICES и др. (C-155/13, EU:C:2014:145, т. 34).

⁵¹ Вж. например решение от 28 юли 2016 г., Kratzer (C-423/15, EU:C:2016:604, т. 38).

115. Що се отнася до обективния елемент, той предполага от съвкупност от обективни обстоятелства да следва, че въпреки формалното спазване на предвидените в правната уредба на Съюза условия резултатът от упражняването на разглежданото право явно противоречи на целите, преследвани от тази правна уредба⁵².

116. Що се отнася до субективния елемент, необходимо е от съвкупност от обективни елементи да следва, че основната цел на разглежданите сделки е да се получи недължима облага от прилагането на правото на Съюза. Следователно принципът на забрана на злоупотребите не е приложим, когато разглежданите действия — и по-специално изборът да се използват някои правни възможности или да се предприемат определени постъпки — вероятно имат самостоятелна обосновка, различна от простото получаване на такова предимство⁵³.

117. В случая е безспорно, че правото на отказ от договора, предвидено в член 14, параграф 1 от Директива 2008/48, има за цел да даде възможност на потребителя да преразгледа решението си, ако след получаването на цялата информация, посочена в член 10 от тази директива, той в крайна сметка прецени, че е за предпочитане да не взема предложението кредит⁵⁴.

118. Подчертавам обаче, че предмет на спора в разглежданото от запитващата юрисдикция дело не е упражняването на правото на отказ като такова, а по-скоро възможността за позоваване на член 14, параграф 1, буква б) от Директива 2008/48, съгласно който това право може да бъде предявено без краен срок, докато информацията по член 10 от тази директива не бъде съобщена на потребителя. Както обясних по-горе, смятам, че целта на тази разпоредба е именно да санкционира кредиторите за непредоставянето на необходимата информация.

119. В този контекст считам, че в случаите на непредоставяне на необходимата информация самият факт, че потребителят упражнява правото си на отказ няколко години след сключването на договора, никога не може да противоречи на тази цел, а изглежда напълно съвместим с нея⁵⁵.

120. Тъй като при тези обстоятелства няма как да е налице първият елемент, необходим за установяване на наличието на злоупотреба с права, считам, че кредиторът не може да се позове на принципа на забрана на злоупотреба с право, за да попречи на потребителя да упражни на по-късен етап правото си на отказ, ако не му е предоставил предварително цялата информация, посочена в член 10 от Директива 2008/48.

121. Това обаче не означава, че жалбоподателите, дори тези, за които договорът за кредит все още не е бил изцяло изпълнен към момента на упражняване на правото на отказ имат основание да поддържат, че в резултат на този отказ кредиторът е бил длъжен да им възстанови изцяло платените месечни вноски, включително лихвите, срещу прехвърлянето на автомобила на продавача. Всъщност фактът, че *упражняването на*

⁵² Вж. например решение от 13 март 2014 г., SICES и др. (C-155/13, EU:C:2014:145, т. 32).

⁵³ Вж. решение от 14 декември 2000 г., Emsland-Stärke (C-110/99, EU:C:2000:695, т. 52 и 53).

⁵⁴ Вж. по аналогия, но относно правото на отмяна, решение от 19 декември 2019 г., Rust-Hackner и Gmoser (C-355/18 и C-356/18, EU:C:2019:1123, т. 101).

⁵⁵ Според мен принципът на забрана на злоупотреба с право обаче би могъл евентуално да се приложи, ако се установи, че потребителят многократно е вземал кредит, а след това се е отказвал в рамките на 14-дневния срок, преди да вземе нов кредит и т.н.

правото на отказ от страна на потребителите, не представлява злоупотреба, не означава, че то трябва, или дори може, да доведе до *последници* като претендираните от жалбоподателите.

122. В този контекст може да се отбележи, първо, че член 14, параграф 3, буква б) от Директива 2008/48 задължава държавите членки да предвидят, че при упражняване на правото си на отказ потребителят трябва да върне на кредитора не само главницата по кредита, но и лихвите върху тази главница, изчислени на базата на договорения лихвен процент, считано от датата на „усвояване“ (т.е. в разговорния език, на „използване“)⁵⁶ на кредита от потребителя до датата на връщане на главницата.

123. Действително държавите членки могат да предвидят в рамките на санкциите, които трябва да въведат в съответствие с член 23 от Директива 2008/48, че липсата на някои задължителни данни в договора за кредит може да доведе до загуба на лихвите по кредита. Както обаче е видно от текста на тази разпоредба, санкциите, които следва да се налагат в случай на нарушение на правото на Съюза, трябва да бъдат пропорционални. Всичко това означава съгласно практиката на Съда, че строгостта на санкциите трябва да бъде в съответствие с тежестта на наказваните с тях нарушения, като се гарантира реално възпиращ ефект и същевременно се съблюдава основният принцип на пропорционалност⁵⁷.

124. От тази гледна точка следва да се отбележи, от една страна, че лихвите по кредита не само възнаграждат обслужването на кредита, а евентуално и компенсират намаляването на паричната стойност. За сметка на това пропускането на който и да било елемент от информацията, посочена в член 10 от Директива 2008/48, вече води до удължаване на срока за отказ. Следователно, що се отнася до информация, която не е свързана със съдържанието на договора, а само с правната среда на договора — какъвто е случаят с информацията относно извънсъдебните процедури — липсата на такава информация в текста на договора не изглежда да обосновава *пълната* загуба на тази лихва⁵⁸. Подобен пропуск е много по-малко сериозен, отколкото например липсата на оценка на кредитоспособността на жалбоподателя⁵⁹ или непосочването на ГПР или на определена информация относно разходите по кредита за потребителя⁶⁰. Според мен в това отношение държавите членки разполагат с известна свобода на преценка и могат да предвидят, че непредоставянето на определена информация, която не е свързана със задълженията на страните, трябва да се компенсира с изплащането на предварително уговорено обезщетение при неизпълнение.

125. Също така, когато лихвата за забава, която се прилага към момента на сключването на договора под формата на конкретна цифра — както се посочва във въпрос 1 — не е изрично посочена, доколкото тази информация не се отнася до самите разходи по кредита, а по-скоро до тези, които са свързани с евентуално забавяне, струва ми се също, че е в по-голяма степен в съответствие с принципа на пропорционалност този пропуск да се

⁵⁶ Използването на термина „усвояване“ се обяснява с факта, че може да има временно разминаване между момента на подписването на договора за кредит и момента на приключването на продажбата, когато средствата, станали налични по този начин, ще бъдат използвани и след това изплатени от банката.

⁵⁷ Вж. решение от 9 ноември 2016 г., Home Credit Slovakia (C-42/15, EU:C:2016:842, т. 63).

⁵⁸ Вж. решение от 9 ноември 2016 г., Home Credit Slovakia (C-42/15, EU:C:2016:842, т. 72).

⁵⁹ Вж. решение от 27 март 2014 г., LCL Le Cr dit Lyonnais (C-565/12, EU:C:2014:190, т. 45 и сл.).

⁶⁰ Вж. решение от 9 ноември 2016 г., Home Credit Slovakia (C-42/15, EU:C:2016:842, т. 70).

поправи, като се изключи възможността за кредитора да потърси предвидената в договора лихва за забава (а не лихвата по кредита), включително, ако е необходимо, като се присъди обезщетение.

126. Второ, що се отнася до последиците от отказа от договор за кредит за договор за доставка на стоки или услуги, финансирани чрез този кредит, отбелязвам, че Директива 2008/48 не уточнява какви би трябвало или какви биха могли да бъдат тези последици⁶¹. Разбира се, в такъв случай взетият кредит може да се квалифицира като свързан кредит, ако са изпълнени предвидените в член 3, буква н) от Директива 2008/48 условия. Същевременно единствената разпоредба от Директива 2008/48, която се отнася до последиците от упражняването на правото на отказ в случай на свързан кредит, а именно член 15, параграф 1, се отнася до хипотезата, в която потребител упражнява това право по отношение на договор за доставка на стоки или услуги. Няма обаче разпоредба, която да урежда хипотезата, в която упражненото право на отказ се отнася до кредита.

127. Следователно може да се заключи, че държавите членки следва да уточнят последиците от упражняването на правото на отказ по отношение на потребителски кредит за договори за продажба, финансирани от такъв кредит. Това се потвърждава от съображение 35, съгласно което „[в] случаите, когато потребителят се отказва от договор за кредит, във връзка с който е получил стоки [...] настоящата директива следва да не засяга начините, по които държавите членки уреждат въпросите за връщане на стоките или други свързани въпроси“.

128. Макар свободата на преценка, с която разполагат държавите членки в това отношение, да не е неограничена, тъй като те не трябва да накърняват ефективността на предвиденото в Директива 2008/48 право на отказ, те все пак могат да уредят последиците от упражняването на това право върху договора за продажба. По-специално не виждам пречка държава членка да позволи на продавача, когато упражняването на правото на отказ води до разваляне на продажбата със задна дата, да вземе предвид обезценяването на стойността на върнатите стоки, което е причинено от употребата им от потребителя.

129. Склонен съм дори да мисля, че при определени обстоятелства държавите членки са длъжни да предвидят заплащането на такова обезщетение от потребителя на продавача, както предвиждат и член 7 от Директива 2002/65 и член 14, параграф 2 от Директива 2011/83 в съответните си области на приложение⁶². Всъщност забраната за неоснователно обогатяване е общ принцип на правото на държавите членки, който е признат поне имплицитно от Съда като един от общите принципи на правото на Съюза⁶³. Съгласно този

⁶¹ Що се отнася до член 14, параграф 4 от нея, той се отнася до допълнителните услуги по кредита, а не до стоки или услуги, финансирани чрез кредит. Отбелязвам също, че Директива 2011/83, която съдържа разпоредби относно последиците от упражняването на правото на отказ от допълнителни договори, се прилага само за договорите от разстояние или договорите извън търговския обект, каквито разглежданите в главното производство договори очевидно не са.

⁶² Правото на продавача на такова обезщетение не е предвидено в Директива 97/7/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 20 май 1997 година относно защитата на потребителя по отношение на договорите от разстояние (ОВ L 144, 1997 г., стр. 19; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 4, стр. 160), която урежда договорите от разстояние преди Директива 2011/83. Както се посочва в съображение 47, Директива 2011/83 е приета, тъй като „[н]якои потребители упражняват правото си на отказ, след като са използвали стоките до степен, която превишава необходимото за установяване естеството, характеристиките и доброто функциониране на стоките. В този случай потребителят следва да не губи правото си на отказ от договора, но следва да отговори за евентуално намалената стойност на стоките. С цел да установи естеството, характеристиките и доброто функциониране на стоките потребителят следва да борави със стоките и да ги изпробва така, както това би му било разрешено в магазин. Например потребителят следва само да пробва дадена дреха, но не и да я носи. Следователно по време на срока, в който може да се откаже от договора, потребителят следва да борави със стоките и да ги изпробва, като полага необходимата грижа. Задълженията на потребителя в случай на отказ от договора не следва да го разколебават да упражни своето право на отказ от договора“.

⁶³ Вж. например в този смисъл решение от 16 декември 2008 г., Masdar (UK)/Комисия (C-47/07 P, EU:C:2008:726, т. 47).

принцип всеки, който е понесъл загуба, увеличила активите на друго, без да има валидно правно основание за такова обогатяване, има право да иска от обогатилия се да му върне полученото, до размера на обедняването⁶⁴.

130. Тъй като разглежданото право на отказ в конкретните случаи е въпрос на правото на Съюза, държавите членки трябва да вземат предвид утвърдения от Съда принцип на забрана за обогатяване, когато уточняват последиците от упражняването на това право.

131. В този контекст може да се отбележи, че ако в националното право е предвидено, че в случай на отказ от договора за кредит всеки свързан договор за продажба се счита за развален, продавачът може да претърпи вреда, докато купувачът вероятно ще получи облага. Обикновено такъв е случаят с продажбата на превозно средство, финансирана с кредит, тъй като стойността на лек автомобил на пазара на употребявани автомобили намалява с 10—30 % в зависимост от марката и модела още след първия изминат километър. Следователно продавачът, който би трябвало да приеме обратно превозно средство, неминуемо ще претърпи загуба. Що се отнася до купувача, той неминуемо ще получи облага, тъй като няма да трябва да понесе последиците от тази амортизация.

132. Несъмнено принципът на забрана на неоснователното обогатяване не може да се приложи в случай на виновно поведение и затова той не би бил приложим, ако продавачът действително е нарушил разпоредбите на Директива 2008/48. За да може обаче продавачът на стоки да се счита за съизвършител на нарушение на член 10, параграф 2 от Директива 2008/48 поради недостатъчна информация в подписания договор за кредит, е необходимо продавачът да е участвал в сключването или в изготвянето на договора за кредит, което е само едно от положенията, попадащи в обхвата на понятието „свързан кредит“, както е определено в член 3, буква н) от Директива 2008/48⁶⁵. Във всички останали случаи продавачът би трябвало да може да се позове на принципа на неоснователното обогатяване.

133. Ето защо считам, че когато потребителят упражни правото си на отказ, държавите членки могат поне доброволно да предвидят, че продавачът може да приспадне от възстановяването коректив за амортизацията на превозното средство. Признавам, че подобно решение може да възпре потребителите да упражнят правото си на отказ, но го считам за нормална последица от факта, че през определен период са ползвали съответните стоки или услуги⁶⁶. Следователно, дори упражняването от някои жалбоподатели на правото им на отказ да не изглежда като злоупотреба, от продавача може да се изисква да възстанови пълната стойност на превозните средства на купувача само ако националното право изрично предвижда такова решение като санкция за неизпълнението от продавача на определени задължения, като например задължението да предлага на купувачите само услугите на кредитните дружества, чиито договори са в съответствие с разпоредбите на Директива 2008/48. Националните юрисдикции следва да определят какво е приложимото право.

⁶⁴ Вж. в този смисъл решение от 9 юли 2020 г., Чешка република/Комисия (C-575/18 P, EU:C:2020:530, т. 82).

⁶⁵ Всъщност, макар Съдът вече да е постановил, че свободата на стопанската инициатива може да бъде предмет на многобройни видове намеса на публичната власт, които са в състояние да въведат, в общ интерес, ограничения за упражняването на стопанската дейност (вж. например решение от 30 юни 2016 г., Lidl (C-134/15, EU:C:2016:498, т. 34), едно лице по принцип би трябвало да носи отговорност за действията на друго лице само ако на първото лице е възложено да контролира или да организира дейността на второто.

⁶⁶ Следва също така да се припомни, че що се отнася до посочената в член 10 от Директива 2008/48 информация, която е от решаващо значение за съгласието, потребителят винаги си запазва възможността да поиска прекратяване на договора за кредит въз основа на националното право, както е подчертано в член 10, параграф 1 и в съображение 30 от същата директива.

134. С оглед на всичко изложено по-горе предлагам на Съда да отговори на петия въпрос по дело C-155/20 и на осмия въпрос по дело C-187/20 в смисъл, че кредиторът не може да се позове на принципа на ЕС на забрана на злоупотреба с право, за да попречи на потребителя да упражни правото си на отказ от договора, предвидено в член 14, параграф 1, първо изречение от Директива 2008/48, само защото от сключването на договора вече е изтекъл значителен период от време. Поради току-що изтъкнатите причини обаче, това не означава, че държавите членки нямат право — дори и задължение — да приемат подходящи мерки в рамките на собствените си правни системи, за да гарантират, че доставчиците на кредити няма да понесат финансова загуба в резултат на упражняването от страна на потребителя на правото на отказ.

V. Заключение

135. Ето защо считам, че Съдът следва да отговори на преюдициалните въпроси, поставени от Landgericht Ravensburg (Областен съд Равенсбург, Германия), по следния начин:

- „1) Член 10, параграф 2, буква л) от Директива 2008/48/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 април 2008 година относно договорите за потребителски кредити и за отмяна на Директива 87/102/ЕИО на Съвета трябва да се тълкува в смисъл, че в договора за кредит трябва да се посочват, от една страна, лихвеният процент за забава, приложим към момента на сключване на договора за кредит, в процентно изражение, и от друга страна, когато този лихвен процент може да варира, формулата, която ще се използва в течение на времето изчисляване на приложимия лихвен процент, а в случай на използване като променлива на референтен лихвен процент или референтен показател, датата на публикуването му, както и къде и от кого е публикуван.
- 2) Член 10, параграф 2, буква у) от Директива 2008/48 трябва да се тълкува в смисъл, че в договора за кредит трябва да се посочват всички налични извънсъдебни процедури за уреждане на спорове или обезщетения на разположение на потребителите, и ако е приложимо, разходите за всяка от тези процедури, дали оплакването или жалбата трябва да се подадат на хартиен носител или по електронен път, физическият или електронен адрес, на който трябва да бъдат изпратени оплакването или жалбата, както и формалните изисквания, които трябва да бъдат спазени, когато неспазването им би могло да доведе до изгубване на възможността на потребителя да предяви правата си.
- 3) Член 14, параграф 1 от Директива 2008/48 трябва да се тълкува в смисъл, че кредиторът не може да попречи на потребителя да упражни правото си на отказ ако в договора за кредит все още не е била предоставена цялата информация, посочена в член 10, параграф 2 от тази директива. Това право обаче вече не може да бъде упражнено, след като всички задължения, които са предмет на договора, са изцяло изпълнени.
- 4) Кредиторът не може да се позове на принципа на ЕС на забрана на злоупотреба с право, за да попречи на потребителя да упражни правото си на отказ от договора, предвидено в член 14, параграф 1, първо изречение от Директива 2008/48, само защото вече е изтекъл значителен период от време от сключването на договора, при което необходимата информация не е била предоставена от кредитора. Това обаче не означава, че държавите членки нямат право — дори и задължение — да приемат подходящи мерки

в рамките на собствените си правни системи, за да гарантират, че доставчиците на кредити няма да понесат финансова загуба в резултат на упражняването от страна на потребителя на правото на отказ“.